Råvildt

Vildtbehandling – Brækning:

Brækning af råvildt: (Dette afsnit er ikke for børn og sarte folk)

Hjortevildtet skal brækkes hurtigst muligt efter det er dødt, da bakterier i mave og tarmsystem ret hurtigt finder vej ud i bughulen og ind i dyrets muskulatur, altså kødet. Et dødt dyr skal ikke ligge længe en sommerdag inden dets mave svulmer op.

Når man skyder et stykke vildt, skal det brækkes. Det betyder, at bugvæggen skæres op, og indvolde: mave og tarme (vom, bladmave, netmave og løbe/kallunet), nyrer, lever, galdeblære, aorta, hjerte, lunger, luftrør, spiserør og urinblære udtages af dyret.

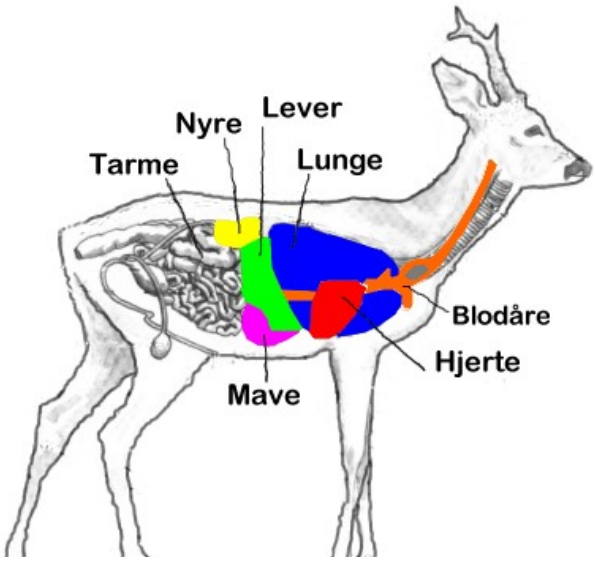
Dersom kuglen har ødelagt mave eller tarm og herved spredt maveindhold ud i dyrets bug - gælder det om relativt hurtigt at få dyret brækket og skyllet for maveindhold og snavs.

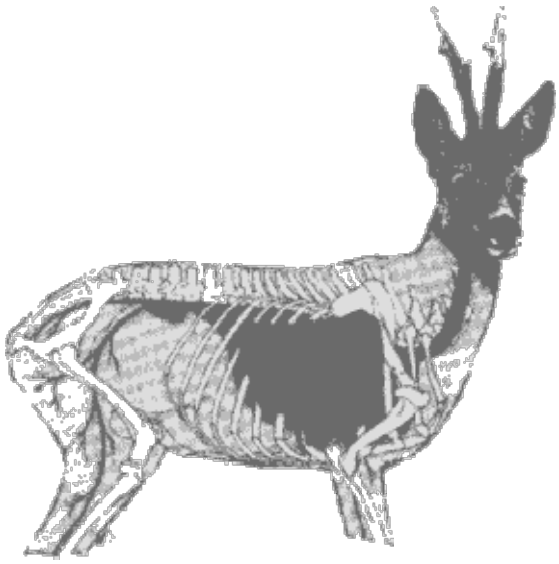
Alt vildt, som sælges igennem vildthandlere, er dyrlægekontrolleret inden det når ud til kunderne, så hér har man en rimelig sikkerhed for, at dyret har været i orden - men som jæger er man nødt til nøje at kontrollere om alle indre organer ser friske og sunde ud, og om dyret er i god almen kondition.

Når et dyr skal brækkes, handler det altså om at få alle indvoldene ud så enkelt og sikkert som muligt – med mindre skelen til hvorvidt dyret vil præsentere sig godt for andre jægere ved en evt. vildtparade. Næsten hver eneste jæger har sin egen metode, og den ene er nok ikke bedre (men måske hurtigere) end den andens metoder – når blot dyret er korrekt udrenset.

Se også stort på hånende blikke og kommentarer ved at anvende gummihandsker (f.eks. husholdningshandsker), dels er dette praktiskt, dels beskyttes man noget mod tæger (skovflåter) fra dyret, ligesom man undgår mulighed for overførsel af eventuelle sygdomme via kød/blod – begge veje, så egentligt burde det være god etik at anvende handsker. En lang række infektionsstoffer og en del dyriske snyltere kan nemlig direkte overføres fra slagtekødet til mennesker, f.eks. tuberkulose, miltbrand, rabies og trikiner og tinter.

Det er en almindelig praktisk regel, at hjortevildt taber ca. ¼ af deres vægt ved fjernelse af indvolde – og tilsvarende kan totalvægten på et brækket dyr findes ved at man lægger ca. 1/3 til dyrets opbrækkede vægt.

Vildtbehandling: Brækning af råvildt – fortsat:

Knivene og saksen
Velslebne knive er nødvendig for at brække et stykke råvildt. Generelt har man mere styr over en kort kniv, end en lang kniv, ligesom bladet skal være fast eller låseligt – og helst med parerebøjle for at undgå at hånden glider ned i knivbladdelen. Man prøver om en kniv er skarp ved at se om skæret "fanger" i en negl.

I princippet er efterfølgende fremgangsmåde anvendelig overfor alt hjortevildt.

Trin for trin guide - brækning:

Værktøjer og hånd i tynd latexhandske.

Træk dyret hen til et sted, hvor det er mest diskret at brække dyret, hvor der er nogenlunde tørt og rent, samt lavtvoksende bundvegetation - og hvor man kan efterlade affaldet mest muligt diskret og afsides for skovgæster, f.eks. børnehaver på udflugt.

Affaldet skubbes ind under buske e. lign., og forventes fundet og fortæret af ræve, krager, skader og insekter – eller det nedgraves..

1. Dyret anbringes på siden, eller på ryggen - et hensigtsmæssigt og diskret sted. Skind løsnes:

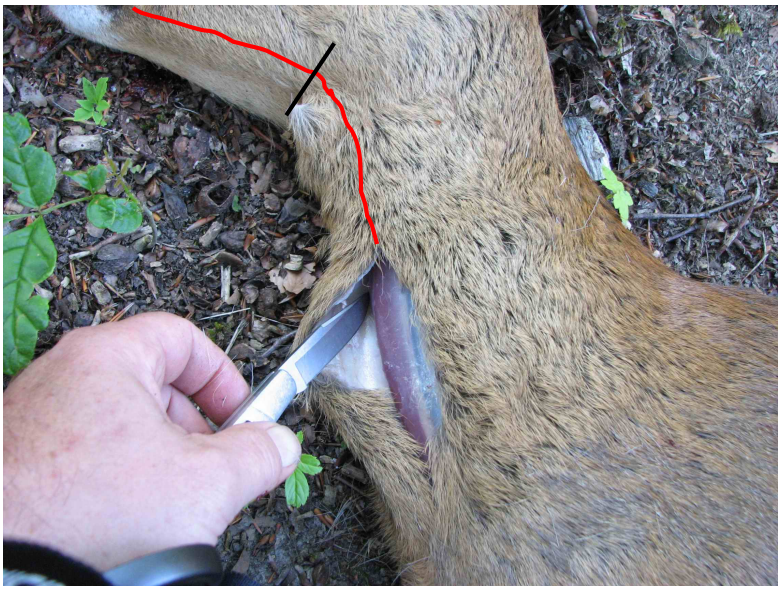

Åbning etableres. Med et par fingre trækkes pelsen op i en fold, som der stikkes igennem – for at kunne lægge et langsgående snit på halsen, for at kunne blotlægge spiserør og luftrør.

Ved at lægge dyret på siden, undgår du at få dyret tilat ligge på ryggen, hvilket er vanskeligt, uden at stå med ét ben på hvert forløb, der trækkes op langs med dyrets hoved.

Nogle jægere starter inden brækning med at med kniv perforere Aorta (halspulsåren). Dette for at blod kan rende af dyret, men som hovedregel vil dyret være mere eller mindre tømt for blod efter gennemskud.

Dog vil der altid tilløbe blod til det færdigt brækkede dyr, idet der fra arterioler, venoler og kapillærer vil dræne blod ud i dyrets indre – men sjældent mere end ca. 1/5 af et plasticbæger.

I det følgende har jeg fjernet mere af skindet fra huden end man normalt gør – dette for bedre at kunne vise processen.

Skal man hjem og forlægge dyret umiddelbart efter jagten, kan man dog godt (mens det er nemt) løsne mest muligt af skindet fra huden. Skal dyret derimod henligge længe inden forlægning, er det bedst at mest muligt af skindet er fæstet til huden, til modvirkning af udtørring, spyfluer og tilsmudsning af kødet.

Brækningens start:
Snittet føres helt op til kæben. Nogle foretrækker at føre snittet helt ud til hagen, for at også kunne udtage tungen.

Undervejs løsnes skindet, således at luftrør og spiserør kan lokaliseres.

Skal man hjem og flå og partere dyret straks efter jagten, kan man ligeså godt løsne så meget af skindet som muligt, idet dette er nemmest jo varmere dyret er.

Dyret drejes om på ryggen.

Man kan lige så godt lægge snit og løsne skindet hele vejen ned til mellem dyrets bagben.

Fordel er som nævnt, at skind altid er lettest at løsne, jo hurtigere efter dyrets død dette foretages – og skal man alligevel hjem og flå dyret efter jagten, kan dette ligeså godt gøres nu.

Omvendt, skal man være opmærksom på ikke at besmudse kødoverfladen, og at denne ikke må tørre ud.

Sternum (brystben/"slipset")

Når man kommer ned til vom- delen, skal man passe på ikke at perforere bughilden (hinden mellem underside af skin og mavesæk (vommen). På denne måde undgår man at beskadige mave og tarme, hvis indhold ikke må berøre kødet på dyret, idet dette vil accelerere bakteriedannelse og evt. give misfarvning af- og bismag i kødet.

Jo længere man afventer med at gennembryde bughinden – jo længere undgår man den ubehage-lige, men dog naturlige lugt fra indvolde.

Der løsnes skind helt ned til penis og testikler, således at dette kan fraskæres. Hér hænger nævnte endnu fast i sit fæste.

Penis og testikler er nu fraskåret sit fæste.

Skal man hjem med dyret snarest, kan nan lige så godt mens man er hernede nu løsne skind så meget som muligt omkring bagkøller (Femur). Dette helt ned til hvor bagløb skal afklippes eller afsaves (lige over eller under knæ) – når man kommer hjem, hvor dyret skal forlægges (udstykkes).

Penis og testikler kan nu afskæres og bortsmides (til skjult lokalitet af hensyn til skovens andre besøgende gæster).

Vedr. overskud fra brækningen:

Man skal være opmærksom på, at ca. 75 % af indvolde o. lign. oftest henligger i naturen min. 8-10 dage inden de enten er ædt af andre dyr, eller inden nedbrydningen er tilende-bragt. Ræve, krager o. lign. flytter også ofte rundt på efterladen-skaberne, som måske herved kommer hen et sted hvor offent-ligheden kan se dette – derfor nedgraver en del jægere al overskud fra brækningen.

Skind løsnes så meget som muligt omkring vommen, hvis man altså skal hjem og forlægge (udstykke) dyret umiddelbart efter brækningen. Når dyret er varmest muligt, er det nemlig nemmest at løsne skindet fra huden.

- og ned langs sider af brystkasse og "slag" (ribbensområde).

2. Friskæring af luftrør og spiserør:

Der løsnes nu endnu mere skind oppe på halsen – for lokalisering og løsgørelse af luftrør og spiserør. (Hér har jeg løsnet mere end nødvendigt, af hensyn til at vise processen bedre.

Ligeledes kan arterien halspulsåren (Aorta) lokaliseres og overskæres, til afløb af blod fra selve arterienettet og lunger.

Spiserør

Luftrør

Spiserør kan let med fingre løftes op og overskæres.

Med fingre og ryggen af kniven lirkes spiserøret forsigtigt løst, løftes op og overskæres. Eventuelt frigøres spiserøret ved at køre kniven op og ned langs spiserøret.

Arterien Aorta – halspulsåren – i hvilken der kan stå lidt blod.

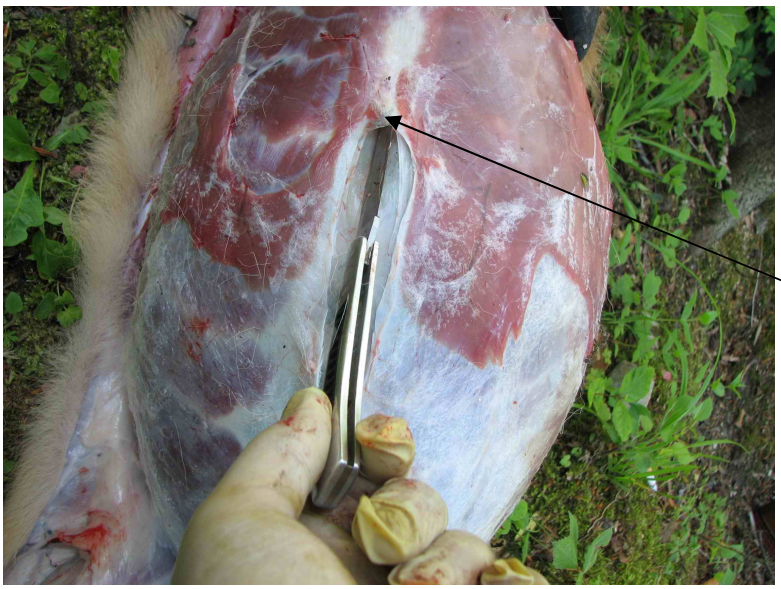

Der slås knude på spiserøret, for at forhindre maveindhold i at mere eller mindre ødelægge kødet under den videre brækning - når mavesæk skal fjernes.

Maveindhold kan tilføre- og accelerere bakteriedannelse på kødoverflader – udover at give grimme misfarvninger.

I spiserøret kan ofte befinde sig grønt substans, som dyrets netmave har skubbet op til ekstra tygning (drøvtygning).

3. Indvolde udtages:

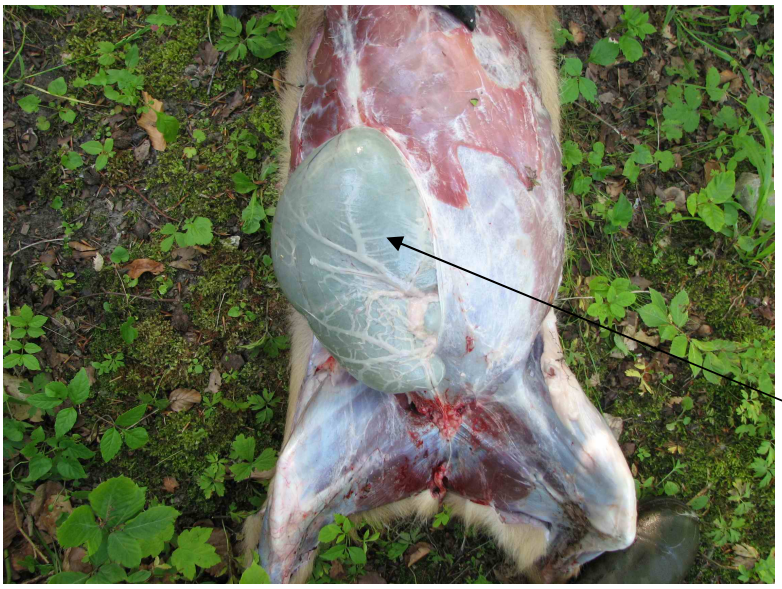
Nu er man klar til at stille sig ved/på dyrets bagben, hvorfra man med en skarp kniv skærer forsigtigt ned til mavehinden – dette oppe ved sternum (brystbenet).

Begyndelsen af sternum (brystbenet).

Snittet føres helt ned til "låsen", som er knoglen hvor endetarmen befinder sig.

Snittet vil åbne sig selv, p.gr.a. let overtryk i mavesækken.

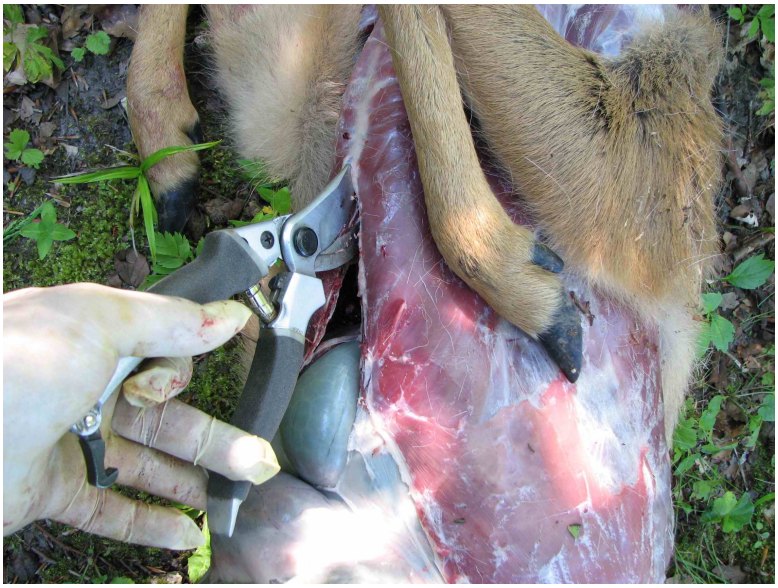
Når snit er ført helt ned til lås, vil vom næsten selv presse sig ud.

Vom.

Nu lirker man en saks ind under den nederste kant af sternum (brystbenet).

Fordelen ved at klippe brystbenet op, og herved åbne hele dyret, er at hjerte og luger (sammen med vom) ganske let lader sig udtrække ved træk i luftrør og spiserør – se senere.

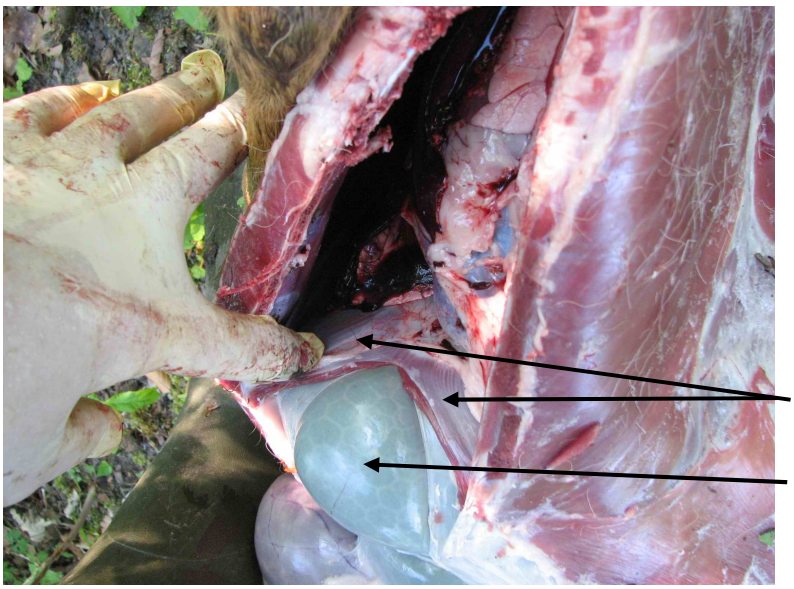
Og man begynder at klippe brystbenet op, således at brysthulen (hvor lunger og hjerte befinder sig) bliver åbnet.

Dette klip har til formål at senere udtagning af lunger og hjerte bliver nemt uden at tilsvine sit tøj, ligesom dette jo skal gøres alligevel under forlægning (partering) derhjemme.

Et tip om dyrets alder får man allerede nu, idet et ældre dyr har sværere gennemklippelige knogler og bruskdele, og især ribbenene lader sig ret let knække/overklippe på et ungt dyr.

Der klippes helt op til halsen, således at alle ben- og bruskdele er overklippet.

Man brækker nu ribbensiderne til siden, således at mellemgulvet kommer til syne.

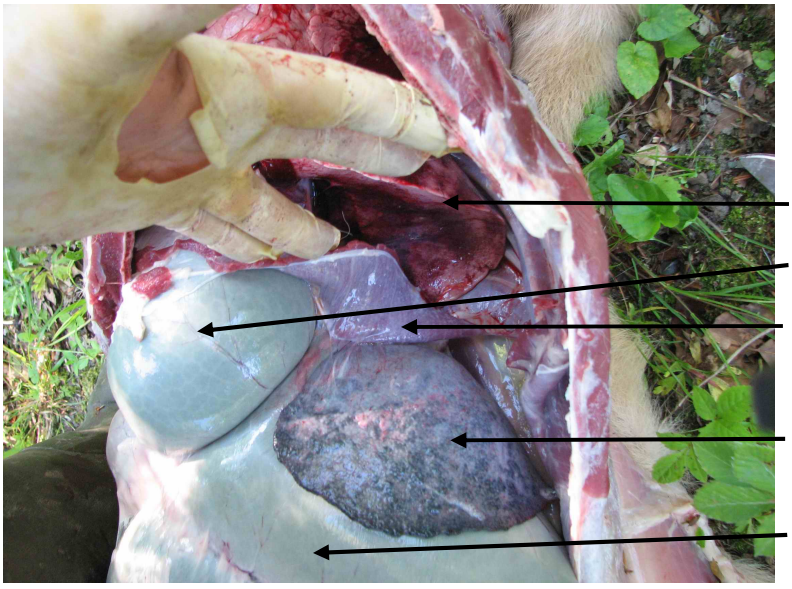
Mellemgulvet er en tynd, sej hinde (et slags skot) der adskiller lunge-hjerteregion med mavedel.

Mellemgulvet gennemsnittes i begge sider, ved dettes vedhæftning til indersider af ribben.

Mellemgulv

Netmave (formave)

Læs mere i Del 1, side 51.

Man løsner nu med fingre og kniv organernes vedhæftning til indersider af ribben – og især langs hver side af rygsøjlen.

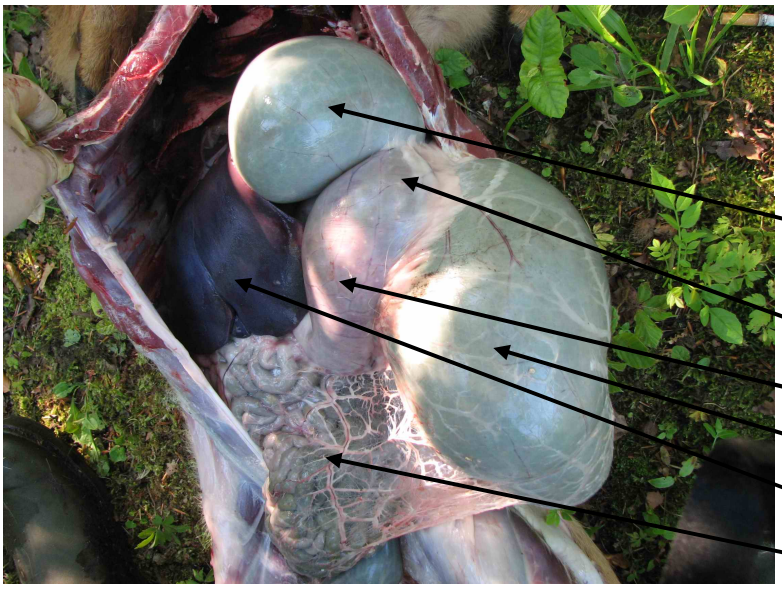
Lunger

Netmave (formave)

Lever

Tarmsæk

Vom (den egentlige gæringstank)

Nu er der klart til at fjerne (udtrække) indvolde – dvs. hjerte, lunger og mave i ét træk i luftrøret og spiserør, og altså uden at skulle have hånd og arm ind i dyret, og helt uden af få håndkontakt med indvolde.

Netmaven (udposning på forsiden af vommen) – herfra trykkes grov føde op til drøvtygning.

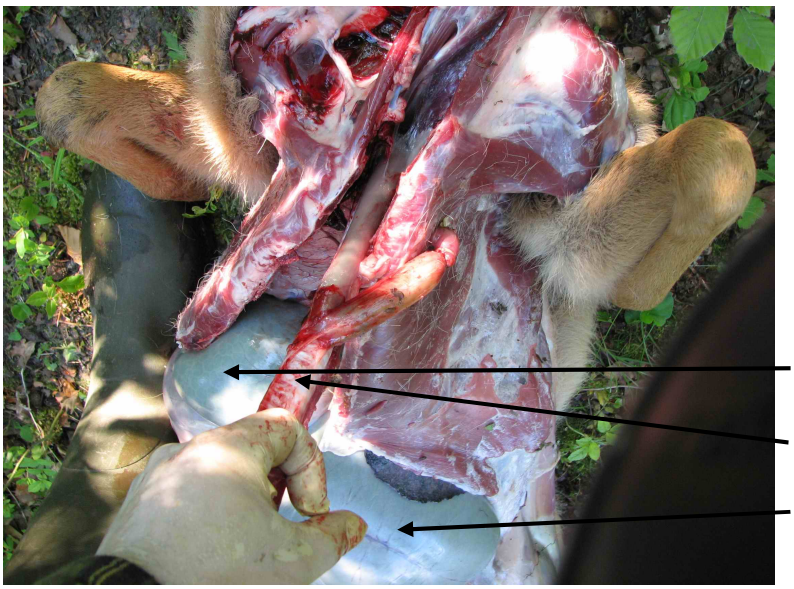
Bladmaven

Løben (kallunet)

Vommen

Leveren

Tarmsæk

Oppe i halsen tages der fat i både luftrøret og spiserøret, og der trækkes stille og roligt i disse, hvorved lunger og hjerte begynder at blive trukket ud af brysthulen.

Undervejs skal der hjælpes til, ved brug af kniv for at løsne organ-vedhæft til indersider af ribben og især lige omkring rygsøjle.

Netmave (trykker grov føde op til drøvtygning)

Luftrør (er forbundet med lungerne)

Vom

Læs mere i Del 1, side 51.

Nu er hjerte og lunger trukket ud af brysthulen - ved trækket i luftrøret og spiserøret.

Netmave

Lunger og hjerte

Vom

Luftrør

Løben (kallunet)

Og nu er alle organer og indvolde ude af dyret - uden at man har haft fat i andet end luftrøret og spiserøret.

Kun tarmkanal sidder nu fast til endetarmen (ved låsen), hvor der afskæres.

Hjerte og lever lokaliseres og friskæres (hvis sunde og ubeskadte) og medbringes.

Galde lokaliseres og efterses for fortykkede galdegange, der kan tyde på tilstedeværelse af iktere.

4. Urinblære og endetarm udtages:

Nu "flækkes låsen", dvs. knoglen (skambenet) hvorigennem endetarmen passerer til yderste anus klippes op, og med spidsen af saksen nedstukket i opklipningen, kan man brække låsen op.

Herved kommer man let til urinblæren, som vrides forsigtigt om sig selv ved basis, fraskæres og bortkastes.

Den sidste del af endetarmen fjernes.

5. Indvendige del af dyret renses så godt man kan:

Nu grovrenser man den indvendige del af dyret med fingre og kniv.

6. Dyr lægges til afdræning:

Dyret vendes derefter om på maven, med alle 4 løb ud til siderne, så dyret så godt som muligt tømmes for blod – lad den gerne ligge i 10-15 min.

Man skal ikke påregne, at alt blod herved er borte, idet der senere kan tilløbe noget blod fra mindre arterier og vener indlejret i selve kødet.

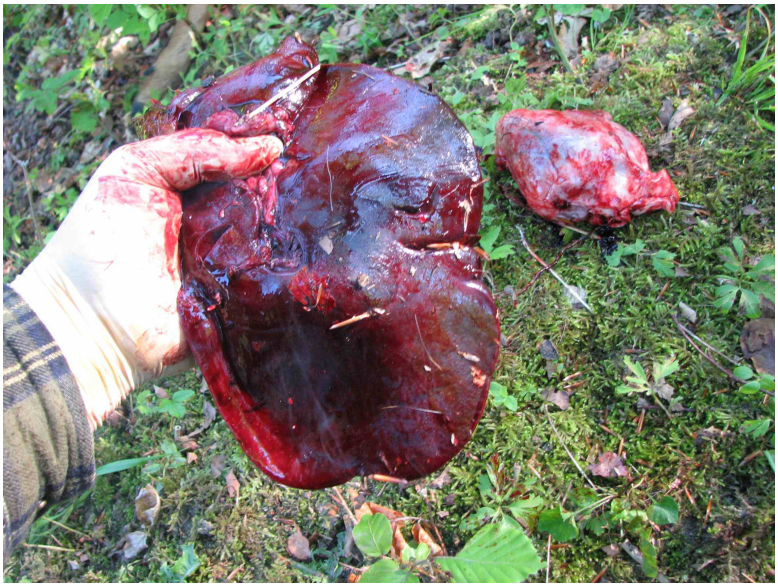
7.

Hér kigger man på hjertet, der ser helt normalt ud i størrelse.

Lever – ser normal ud.

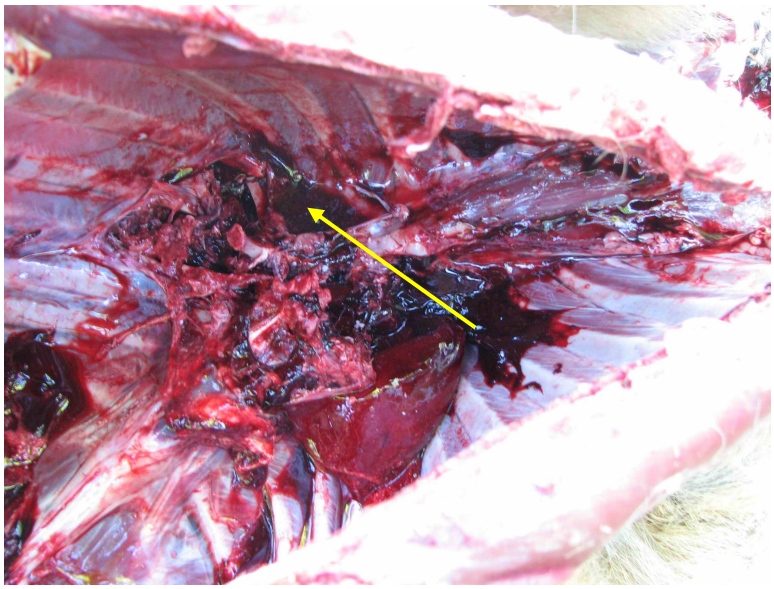
Hovedpulsåre/Aorta i hjerte, ca. ø 8 mm.

Hér kigger man på leveren, der ser helt normalt ud i farve, størrelse og overflade. Ingen pletter og knuder, som tyder på tuberkulose, eller perforering som tyder på ikter. Se under "Sygdomme" og "Vedr. sygdomme – tegn herpå".

En lever fra et et normalt stykke råvildt vejer ca. 500 g.

8. Undersøgelse af skudbane og læsion i dyret:

Dette kan give stor erfaring og indsigt, som kan anvendes ved fremtidige skud på vildt.

Hér registreres og vurderes skuddets bane og effekt. Kugle har hér passeret let skråt, men ret vandret gennem dyret, og den hydronomiske trykbølge har skubbet underside af rygsøjle opad – og har herved læderet denne. Ryghvirvler er trykket fra hinanden hvorved marv og nervebaner i rygsøjle er beskadiget – hvilket altid fører til at dyret besvimer i skuddet og dør helt smertefrit og frygtløst. Lunger var kun lige snittet i overkanten.

Som regel er der gennemskud, kun ved spidsskud, kan man finde kuglen i eller ved hofteskål eller lårben.

Vedr. nedbrydning af organer – efterladt i naturen
Man regner med at 75 % af efterladte organer fra brækningen er forsvundet efter 8-10 dage. Disse fortæres eller fjernes af ræve, kragefugle, fluemaddiker, ådselsgravere m.fl.

Vedr. brudte organer – under brækning
Hvis der er kommet mave/tarmindhold ud i bughulen eller græs, grene osv. fra skovbunden skal dette fjernes - om nødvendigt må man skylle fremmedlegemerne ud. Dersom den dræbende kugle har ødelagt mave, galde eller tarm og spredt maveindhold ud i dyrets bug, gælder det om hurtigt at få dyret skyllet.

Pas især på galdeblæren, at den ikke går itu når leveren udtages - galden giver nemlig kødet en grim farve og en bitter smag. Indmaden kan anvendes som indmad fra tamme dyr, hvis den er frisk og god (uden f. eks. iktere), men da vildt ikke er underkastet kødkontrol, må man selv undersøge om organerne er tjenlige til menneskeføde.

Vedr. sygdomme – tegn herpå, før og under brækning
For at vurdere dyrets egnethed til føde, skal man kigge efter tegn på sygdomme - udvortes og indvortes.

Den første vurdering heraf, ses formentlig inden dyret skydes – ser dyret sundt ud, har det normal størrelse i f.t. anslået alder. Er det magert, ser pelsen mat/glansløs og forpjusket ud – kan dette måske pege på at dyret har iktere. Men ofte er der ikke tid til entydig registrering af nævnte, hvorfor man så må undersøge det skudte dyr nøjere for tegn på sygdomme, under brækningen.

Det er særligt vigtigt at undersøge leveren, om denne har pletter eller knuder (tuberkulose). I dette tilfælde må indmaden bortkastes, men dyrets øvrige kød kan i de fleste tilfælde anvendes efter en grundig gennemstegning eller kogning – hvilket bør oplyses tilbereder. Leversvulster er ikke ualmindeligt forekommende hos ældre dyr. Det drejer sig om ondartede kræftsvulster, udgående fra leverens galdeveje.

Ved pseudotuberkulose ses i enkelte tilfælde heftig tarmbetændelse (med blodforgiftning) og knudedannelser i de indre organer.

Tegn på kronisk diarré, utrivelighed og afmagring kan skyldes mave- tarmparasitter (strongylose) som har skabt tarmbetændelse - som ofte optræder hen på vinteren og først på foråret.

Ikterangreb på dyret, kan undertiden registreres under brækningen, hvor man finder gennemtrængning af leverkapslen og kraftigt fortykkede galdegange, hvorfra der kan presses de karakteristiske iktere (fladorme), der er gråbrune, 2-3 cm. lange og 1 cm brede.

Er der bylder i lungerne? Fødselskomplikationer hos råer er ikke sjældne. De kan føre til tilbageholdelse af fosteret i livmoderen (børen), som kan give sæde for en betændelse med materiedannelse, hvorfra der kan komme henkastninger til andre dele af organismen, f.eks. bylder i lungerne.

Tilstedeværelsen af svælgbremselarver hos råvildt, antages kun at påvirke dyrets kropsvægt og opsatsdannelse, og dette ikke særligt markant.

Se også afsnittet sygdomme, i Del 3.

Hængning/modning
Inden råvildtet afpelses og parteres, hævder nogle at kødet skal modnes i 40 graddage, dvs. i 10 døgn ved 4^0 C / eller 4 døgn ved 10^0 C – alt i konstant temperatur – ellers må man regulere herefter. Dyret skal hænges hvor andre dyr og insekter, specielt spyfluer, ikke har adgang – hertil er en netpose hensigtsmæssig.

Den bedste modning sker ved 2-6^0 C. Lugt jævnligt til kødet under modningen, så det ikke kommer til at lugte surt eller harskt. Specielt dersom dyret er truffet i mave- tarmregion, skal man være opmærksom på modningsprocesses, idet rester af mavesaft kan få gang i en lettere forrådnelsesproces.

Dog er der mange jægere, der afpelser, parterer og lægger kød i fryser straks de kommer hjem med dyret, idet formentlig kun de færreste kan smage forskel på om kødet har modnet eller ikke.

Spy
Spy er æg af spyfluer. Spyfluerne lægger æg på kød og dyrisk affald og æggene klækkes meget hurtigt, jo varmere luft des hurtigere klækkes æggene – for en enkelt fluearts vedkommende endda samtidigt med at ægget lægges. Dybfrysning dræber spy og evt. maddiker.

Afpelsning og partering (forlægning):

Det videre forløb – afpelsning og partering m.v.
Afpelsning, udstykning (partering) og indpakning til nedfrysning foregår bedst under ordnede forhold. Dyret må gerne hænge et par dage med pels på, men skal være afskærmet fra spyfluer.

Man plejede før i tiden at lade vildtet hænge efter brækning, indtil det havde fået "en tanke", dette er man gået bort fra, man anvender det derimod oftest i ganske frisk tilstand.

Et ungt dyr kan således anvendes 1-2 dage efter det er skudt. Ældre dyr kan hænge 8-10 dage. Opbevaringstiden retter sig dog efter opbevaringsforholdene, varme m.v.

Både bukke, råer og lam kan spises. Kødet er fint i teksturen, mørkt og har en tydelig vildtsmag. Et slagtet rådyr uden hoved og ben vejer ca. 13-14 kg for en buk, og ca. 12 kg for en rå. Bestiller man et lam, får man omtrent 7 kg slagtekrop.

Trin for trin guide – afpelsning:

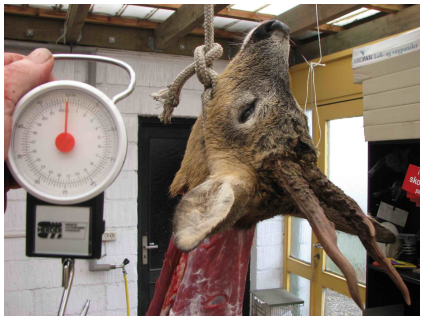
0. Hæng dyret op med hovedet opad, i krog placeret godt inde i underkæben – eller endnu bedre med en strik om halsen, hvilket sikrer mod nedfald af dyr, når man senere skal hive nedad i skind under pelsning. Grimme ulykker kan ske dersom dyret falder ned under pelsning, hvor opsatsspidserne let træffer afpelserens hoved med en anseelig punktlast, idet måske 18 kg. dyr skal fordeles på én eller to opsatsspidser. Hængehøjde ca. et rådyrhoved over personens højde. Læg et stort plastikstykke ud under dyret, hvor blodafdrypning og henkast af affald sker (til senere sammenfoldning og udsmidning).

Denne gamle morderbuk (returbuk) er nu ophængt med reb, for sikker afpelsning og forlægning (partering). Et reb er langt sikrere end en vildtkrog. Han er forinden vejet til 19,5 kg.

Der er hér lagt et vandret snit gennem halsens pels bag ørerne (gehørerne), - hvor jeg senere vil overskære halsen med kniv og nedstryger.

Der er påbegyndt afpelsning af halsskinnet.

Han er forinden vejet til 19,5 kg.

1. For- og bagløb kan eventuelt allerede nu klippes over med kraftig saks (evt. grensaks) - eller skæres over med sav (evt. nedstryger), lige over knæledene.

2. Afpelsning af dyret:

2a. Læg med kniv et snit hele vejen vinkelret rundt om halsen/nakken helt oppe under kæbe parti. Det gør ikke noget at snittet hér bliver dybere end pelstykkelsen (altså skærer ned i kødet), idet halsen senere skal overskæres hér.

2b. Snit skind igennem på inderside af de 4 løb – fra bugsnittet der blev udført ved brækningen, og ud forbi de afklippede/afsavede for- og bagløb.

2c. Begynd at afpelse dyret ovenfra, hvor halssnittet (pkt. 2a) blev lagt. Anvend kort kniv til undervejs at løsne skindundersidens vedhæftning til muskelhinde – dette samtidigt med at der med én hånd trækkes nedad i skindet, som knyttes fast i/omkring hånden. Pas på med at kniven ikke skærer i (snitter i) kødet når skind løsnes, idet kødet bør have helt intakt overflade. Arbejd hele vejen rundt om dyret i et jævnt forløb nedad, indtil hele skindet "slipper" nede ved bagløb.

Er hér i gang med afpelsning af halsskinnet – ved forsigtig løssnitning af skind under samtidig træk i skindet med den anden hånd.

Kort, meget skarp kniv er bedst hertil – men man skal passe på ikke at snitte ind i kødets overflade.

Hér er jeg nået længere ned på dyret – hele vejen rundt om dyret.

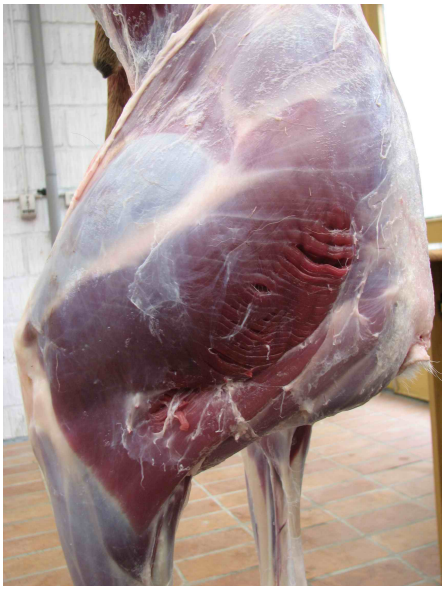
Skindet er løsgjort også på venstre forløb – ned til hvor jeg vil afskære dette med nedstryger.

Er jeg stærk nok, kan jeg nu trække resten af kropspelsen helt ned – men ellers fortsætter jeg bare med forsigtig løsgørelse med kniv rundt om dyret – under samtidig kraftigt træk i pelsen, som lige kan foldes, da fingre har bedre tag på pelsside.

Hér er jeg nået helt ned på dyret – hele vejen rundt om dyret.

Der er nu klar til afskæring (eller afklipning) af for- og bagløb lige over knæled.

Dyret hér havde i øvrigt nogle ejendommelige bristninger i bagkøllens muskel.

Hér afsavet forløb lige over knæet, med nedstryger.

Når dyret er afpelset kan man løseligt vurdere dyrets alder, da unge dyr som regel har "fast kød" som er lysere end hos gamle dyr, som har mørkere kødfarve.

Partering (forlægning):

Når dyret er afpelset skal det parteres (stykkes ud). Dette kaldes at forlægge dyret.

Når man køber et uslagtet rådyr, skal man vide at der er ca. 55% tilbage i reelt kød når dyret er ordnet, hvilket skal indregnes i den pris man giver for dyret.

Hvis et rådyr er skudt sidst på sæsonen har det ofte et kraftigt fedtlag, det skal skæres væk, idet dette fedt giver afsmag i kødet ved stegning.

Rådyret er relativt mørkt i kødet og meget smagfuldt. Den bageste del benævnt saddel eller nyrestykket bør ikke gennemsteges, da det regnes for det fineste, sammen med de 2 små mørbrader der sidder under ryggen, ved bagbenene.

Rådyr kan tilberedes hele, men udskæres som oftest i ryg, køller, bove og bryst. Ryggen udskæres ofte fra nakkens begyndelse til krydset. Unge rygge kendes på, at ribbenene er meget smalle. Mange lader køllerne ryge - røget dyrekølle er særdeles velsmagende både til forret og pålæg.

Det afpelsede dyr skal nu deles i ryg, køller, bove, der almindeligvis steges, bovene kan Dog også anvendes til fars. Kødet vaskes med et klæde opvredet i lunkent vand. Er kødet Særligt blodigt, bør koldt vand anvendes, og heri kan kødet lægges nogle timer. At lægge kødet i eddikevand bør ikke anbefales, da det går ud over kødets næringsværdi og smag, og kun når der er tale om ældre dyr, kan kødet lægges natten over i eddikevand (1 dl. eddike til 1 l. vand) og på denne måde mørnes. Skal kødet opbevares nogle dage, lægges det i mælk, der skiftes hver anden dag, skylles herefter i lunkent vand og aftørres inden stegningen.

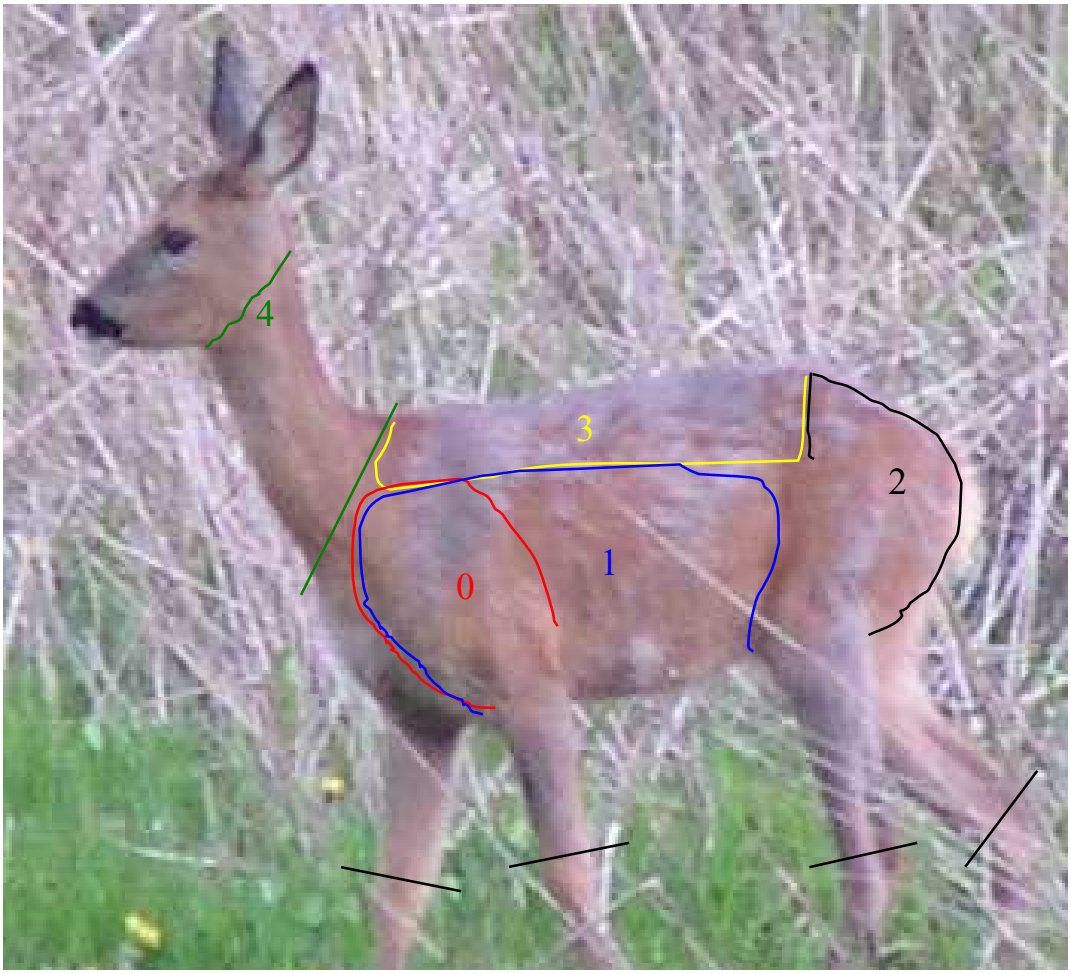

Foto vedr. partering. Løbene er oversavet eller overklippet i f. m. flåningen.

Trin for trin guide – partering:

0. Bove (forben med skuldre) afskæres. Start med at markere med stor kniv i fugen rundt om skulderblad på udv. side af dyret og skær dernæst dybt ned til ben. Træk forløb ud til siden og skær på indv. side helt ind til forløbets kugleled, der herefter ret let lader sig løsne. Når den anden bov afskæres, sammenlignes med det først gjorte, for at de to bove bliver nogenlunde ens og således at rygstykket får samme form/størrelse på hver side af rygsøjle ud for skuldre.

Hér er forboven fraskåret. Dette er gjort alene ved brug af kniv og vridning.

Det gælder om at finde kugleleddet (kondylen), som fæstner løbet til kroppen.

Forinden har jeg gjort frysepose klar, som forboven straks blev lagt ned i.

Dér sad kugleleddet.

Undervejs kan delene vaskes med et klæde opvredet i lunkent vand, og er kødet særligt blodigt, bør koldt vand anvendes. Herefter kan indpakkes i frysefolie eller fryseposer, dersom dyret skal gemmes.

1. Slag afskæres, dvs. ribben. Start med at markere omrids med stor kniv i skillelinien mellem rygstykke og ribbensparti – fortsæt helt ind til ribben og klip efterfølgende med kraftig saks slagene ud (eller anvend nedstryger). Når dyrets andet slag afskæres, sammenlignes med det først gjorte, for at de to slag bliver nogenlunde ens og således at rygstykket får samme størrelse på hver side af rygsøjle. Hér kan ses lidt om alder, idet unge bukke har relativt smalle ribben, som også er relativt lettere at klippe over/gennemskære – i forhold til ældre bukke.

Hér markerer jeg først med stor kniv (gennem kød og helt ind til ribben) – hvor jeg vil afklippe, eller med ned-stryger afskære slaget.

2. Afskær (med kniv i køddele og med sav i rygsøjle) begge bagkøller tværs over ryggen, hvor rygstykket slutter. De to køller, der nu hænger sammen, lægges et rent sted og deles ved afsavning lige igennem låsen midt i rygsøjlen. Nu har man to køller, og der afrenses inde i låsen, som omslutter endetarmens yderste del – som fjernes (hvis dette ikke allerede er gjort under brækningen). Alternativt kan hver enkelt kølle afskæres som følger:

Hér markerer jeg først med stor kniv (gennem kød og helt ind til ben) – hele vejen rundt hvor jeg vil afskære denne højre bagkølle.

Bagkøllen kan frigøres alene ved brug af kniv – når man har fundet kugleleddet (kondylen), som simpelthen vrides ud af sit leje (hofte-ledsskålen).

Hér ses kugleleddet i bagkøllen, som før sad i hofteskålens kugleledsskål.

3. Nu afskæres rygstykket hvor halsen begynder. Dette med kniv i køddele og med sav i rygsøjle. Nogle vælger at afskære/afsave det yderste rumpestykke fra ryggen, som herved altså bliver lidt kortere.

4. Til sidst afskæres halsstykket under hovedet. Dette med kniv i køddele og med sav i rygsøjle.

5. Husk også hjerte og lever medbragt fra brækningen ude på skudstedet.

Frysning m.v.:
Hele kødstykker kan holde sig i fryseren i 10 måneder, hvis temperaturen holdes på de normale minus 18 grader. Hakker man noget af kødet, kan det kun holde sig i omkring 4 måneder. Husk også, at man bør gøre kødet grydeklart inden frysning, dvs. det skal renses og klargøres, men det skal først spækkes ved tilberedningen.

Afkogning af kranie – også for andre dyr end rådyr:

Beskrivelse af arbejdsprocessen.

Udstyr:
- stor gryde
- skarp kniv
- børste
- lille pensel
- skål
- salt
- Vat
- sulfosæbe/vaskepulver
- gummihandsker til blegningen.
- Brintoverilte 35 % (ætsningsfare), købes på Apoteket.

1. Afrensning:
Først skal hovedet afrenses for kød. Det nemmeste er hvis kraniet har stået i blød i koldt vand et døgn. Et hoved kan dog koges direkte efter optøning.

Det lægges et snit fra nakkeknuden og tværs over kraniet.

Kødet kan da skæres fri af kraniet. Det kan være lidt svært, at få løsnet øjet men blot tag ved, der skal meget til at få det til at briste.

Vær forsigtig med kæben, da denne sidder løst i et hængsel - skær forsigtig med en kniv i musklerne omkring hængslet.

Husk at løsne hjernen med en strikkepind eller lignende. Der kan også anvendes stor papirklips der bøjes som en krog.

2. Kogning:
Kraniet og kæben koges i en passende gryde. Det lugter ikke, hvis man har fjernet så meget kød som muligt og evt. tilsætter lidt vaskepulver. Vaskepulveret bleger ligeledes kraniet, da det indeholder optisk hvidt.

Tilsæt salt til vandet og lad det koge i 40 minutter. Se jævnligt til kraniet, da det ikke må spilkoge men blot skal simre. Der er ellers en risiko for at tænderne falder ud, og disse skulle gerne bevares i kæben.

Når kogningen er overstået skylles kraniet i koldt vand og alle sener, hinder og kødrester fjernes med en skarp kniv og børste. Dette arbejde er langsommeligt, men jo mere omhyggelig man er desto bedre resultat opnåes.

Kraniet skal nu henstå til tørring før næste proces.

3. Blegning:
Til blegning skal anvendes Brintoverilte 30-35 %.

Brintoverilte er meget stærk og ætser huden hvor det kommer i berøring. Vask grundigt med koldt vand. Arbejde bør foregå udenfor og under anvendelse af gummihandsker. Skal holdes fjernt fra børn. Brintoverilten kan købes på apoteker og er ikke til medicinsk desinficering.

Kraniet placeres i en skål og overdækkes med vat. Vattet fugtes med brintoverilten. Hvis ikke man ønsker at anvende vat, kan kraniet pensles i flere omgange. Kraniet skal stå i et døgn.

Efter dette skylles kraniet, tørres og er klar til pynt. Et nyt og spændende trofæ.

Trofæbehandling - opsatse: (Dette afsnit er ikke for børn og sarte folk)

Hovedet forudsættes afskåret ved halsen, som beskrevet under forlægning (partering). Oftest har man ikke tid til at gennemføre trofæbehandlingen når først bukken er skudt, afpelset og parteret, hvorfor man blot lægger det afskårede hoved i en plasticpose og ned i fryseren til bedre tider, hvor måske flere opsatser kan ordnes samtidigt.

Udstyr for trofæbehandling:
- egnede save (fugsvans og f. eks. nedstryger)
- stor gryde
- salt
- sulfosæbe / vaskepulver
- skarpe egnede knive
- børste
- skål
- Vat
- lille pensel
- gummihandsker til blegningen.
- brintoverilte 35% (ætsningsfare), købes på Apoteket eller i jagtforretning.

Trin for trin guide – trofæbehandling:

0. Afskæring øverste del af kranium:

a. Tag dyrehovedet ud af fryseren 1-2 dage forinden. Ca. 0,5 – 1,0 cm under nederste kant af øjenhule, i en ret linie fra over næsebor til nakke skæres med kniv gennem skin og kød ned til ben. Dette på begge sider af dyrehovedet. Grunden til at man ikke i første omgang skærer det korrekt placerede snit, der kun lige bryder nederste kant af øjenhuler (hvis det skal være helt rigtigt), er at der så er lidt plads til unøjagtigt, flosset eller skævt snit, ligesom kraniet er stærkere under den videre behandling.

   Skær først igennem pelsen på hovedet, hvor savsnittet skal føres:

b. I ovennævnte snit gennemskæres kraniet med egnet sav (f.eks. fugsvans). En rutineret savfører kan sagtens gøre dette ”i fri hånd” mod et bræt (som underlag på bordet).

Sådan (t.v.) skal det færdige resultat se ud (vedr. afskæring), dersom der ikke skal fratrækkes point for for meget kranium (vægt) ved opmåling.
Afskæringen t.v. vil imidlertid svække kranium, hvorimod kranium bliver mere stabilt og robust, dersom man lader den
nederste øjenkant intakt, som fotoet t. h.:

Skær igennem hovedet med sav:

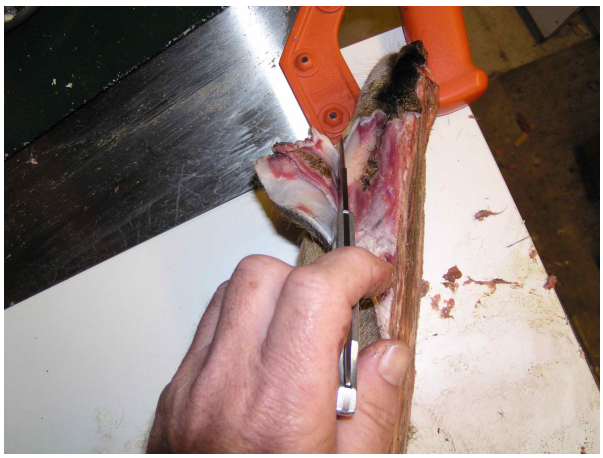

Hold fast få og hovedet til at understøtte godt mod underlag.

Skær helt igennem, også gennem pels mod pladen.

1. Udtagning af et underkæbestykke:
For aldersbedømmelse og evt. for montering på bagside af bukkeplade (i udgrunding herfor), fjernes skindet omkring én af underkæberne, hvorefter underkæbe overskæres med f. eks. nedstryger 3-4 mm foran den 1. tand hér. Kæbestykket kan nu lirkes ud (ved brug af kniv på indv. side), idet kæbebenet kun "hæfter løst" med muskler og disses sener oppe ved kinden (hængselled). Med mindre man også vil have en overkæbe for supplement for aldersbedøm-melse, smides resten af kraniet væk. Man behøver ikke nødvendigvis afskære køddele af det udtagne kæbeben, da kogning ret effektivt løsner dette.

Skær pels og kød bort på yderside, så man kan se hele kæbestykket.

Skær med nedstryger kæben over lige foran 1. tand.

Kæbe friskæres langs inderside (nedefra).

Kæbestykket kan nu lirkes ud.

2. **Bløddele fjernes:**
Alt skind fjernes forsigtigt på det afskårede kranium, og ører afskæres tæt på kranium.

Tag alt skin af kraniet og skær med stor kniv ørerne af.

Skær tættere på det færdige snitsted med nedstryger, hvilket også vil lette rensning af det indvendige af hovedet, da hjernekasse åbnes mere ved snittet.

Man kan nu vælge at sætte kranium i blød i koldt vand et døgns tid, hvilket vil gøre afrensning for kød m.v. lidt nemmere. Hvis man fjerner hinder og lignende fra hovedet, inden opsatsen sættes i vand, trænger blodet lettere ud af pandeskallen, inden den koges af.

Men man kan også gå direkte til grov fjernelse af alt tilgængeligt kød og bløddele, der skæres fri af kraniet ovenpå kraniet og inde i. Især skal man være opmærksom på, at der inde under næsebenet befinder sig 2 kødstrimler der skal fjernes. Det kan være lidt svært at få løsnet øjnene, men kør rundt med kniven i øjenhulen og tag blot håndfast ved, idet der skal en del til at få øjet til at briste. Nede under rosenkransen befinder sig rosenstokken, og det er vigtigt at afrense denne oppe i rillen under rosenkransen. Pas på ikke at ridse og skrabe i kraniet. Denne grove renseproces vil forkorte kogningen noget – men det er nok lettest blot at koge kraniet først, og derefter afrense bløddele.

Når grove afrensning er færdig, vælger nogle herefter at sætte det afrensede kranium i blød i koldt vand ét til to døgn, hvorved en del blodfarvet vævsvæske i knoglevævet udtrækker i vandet. Dette er dog næppe nødvendigt, idet kogningen senere sørger herfor.

3. **Kogning:**
Kraniet og kæben koges i en passende gryde. Pas på at vandet kun når op til undersiden af rosenkranse, idet hverken rosenkranse eller øvrige del af opsatsen må befinde sig i det kogende vand. Processen lugter ikke så grimt, hvis man tilsætter vandet lidt vaskepulver. Vaskepulveret bleger ligeledes kraniet noget, da det indeholder optisk hvidt.

Tilsæt også salt til vandet og lad det koge i ca. 40-80 minutter, afhængigt af hvor grundigt man har fjernet bløddele ved afrensningen. Se jævnligt til kraniet, og vandet behøver ikke spilkoge, men blot simre. Kogetiden er bl.a. også afhængigt af hvor gammelt dyret er. Særlig gamle råbukke skal nok koge i 1½ time og øvrige bukke er normalt færdigkogte efter ½ - 1 time. Efterfyld vand i gryden, når vandet koges bort og vandet herved synker.

Undervejs i kogeprocessen optages kraniet og der fjernet dét der nu er løst – og sådan fortsætter man flere gange, til kraniet er helt afrenset indv. og udv. Øjne, alle sener, hinder, kødrester, hjerne m.v. fjernes med en skarp kniv og børste. Dette arbejde er langsommeligt, men jo mere omhyggelig man er desto bedre resultat opnåes. Hjernen er lidt vanskelig at fjerne, da kraniet er afskåret længere nede end det færdige snit – og herved giver mindre hul hvorigennem hjernen kan fjernes – men oftest falder det meste ud under kogningen. Det sværeste er nok at fjerne den dybest liggende del af hjernen og bløddelene der ligger i rillerne oppe under rosenkransene, men det er vigtigt at dette også fjernes. Det er vigtigt, at hovedet vitterligt bliver kogt af, da tilbageværende fedt i kraniet med tiden kan trænge ud og farve opsatsen gul. Skulle næsebenet gå i stykker under afkogningen – hvilket ofte sker – kan det limes på.

Underkæben skal ikke have så meget kogning som kraniet – oftest er det nok at med tang holde den nede i det kogende vand i et par minutter over et par gange. Afrens undervejs med kniv – også tandkøddet i overgang mellem knogle og tand.

Kogning lige efter fjernelse af pels. Tag kraniet op og fjern de nu løstsiddende løsdele – og sådan fortsættes til man er færdig. Kraniet er hér fastholdt med fjederklemme, for at undgå at rosenkranse og opsats bliver kogt.

Nu skal trofæet tørre (gerne et par uger), før det skal planes på underside og bleges.

Og sådan ser det ud nedefra.

Når opsatsen er helt ren, kan den vaskes i varmt vand fra hanen. Brug eventuelt en tandbørste og børst på den måde alt fedt væk fra kraniet.

4. Tørring:

Kraniet skal nu henstå til tørring før næste proces. Placer det et sikkert og ventileret sted.

Opsatsene (uden plader) har nu tørret og er klar til endelig afskæring eller nedpudsning på bånd- eller rullepudser før blegning og montering på plader.

Når trofæet har tørret i 3 mdr. kan det opmåles.

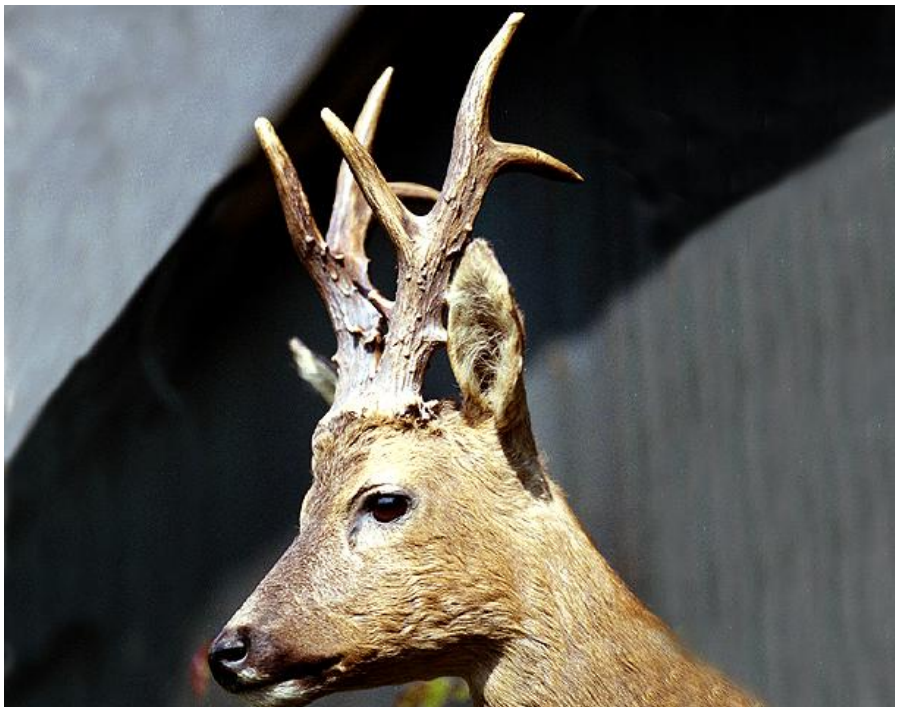
6. **Blegning:**
   Til blegning skal anvendes Brintoverilte 30-35%. Brintoverilte er meget stærk og ætser huden hvor det kommer i berøring. Vask grundigt med koldt vand.

   Arbejde bør foregå udenfor og under anvendelse af gummihandsker. Skal holdes fjernt fra børn. Brintoverilten kan købes på apoteker og er ikke til medicinsk desinficering.

   Kraniet placeres i en skål og overdækkes med ca. 2 cm tykt vat. Eventuelt ombindes vattet med sejlgar, for bedre fasthold. Vattet fugtes/gennemvædes med brintoverilten. Kraniet skal henstå i 1-2 døgn. Hvis ikke man ønsker at anvende vat, kan kraniet pensles i flere omgange.

   Efter dette skylles kraniet, tørres og er klar til montering på plade.

Opsatse - trofæer: Opsatse:

Svensk råbuk på 172 point. Det er den samme størrelsesorden den danske rekord befinder sig i – på en kun 3- årig buk fra Taasinge.

Lille 1- årig spidsbuk (13 kg brækket) i bast med én afknækket stang (medio juni).

Gevir/ opsats:

Hjortefamiliern er karakteriseret ved, at handyret hos de fleste arter bærer et gevir/en opsats, der årligt kastes, i modsætning til at de skedehornede dyr bærer horn der til stadighed vokser (mufflon, gemse, stenbuk, muskusokse, bison og bøffel).

Opsatse generelt:

Som hos de øvrige danske hjortearter bærer rådyrbukken gevir, som i jægersprog kaldes en opsats. Nok alle bukkejægere gemmer opsatsene som et trofæ og et minde om en god jagtoplevelse.

Noget af det der fascinerer og inspirerer bukkejægere, er at der kan dukke en guldmedaljebuk op hvor som helst i landet. I 1999 blev den største buk således nedlagt i Roskilde Amt, hvorfra der ellers ikke er leveret guldmedaljebukke i en længere årrække. Chancen for at møde en buk med en vis alder, kan jo beregnes – se senere afsnit i Del 4.

Råbukkens opsatsudvikling adskiller sig fra de større hjortearter, idet bukken udvikler to opsatse i løbet af det første leveår (lammeopsats og 1. opsats).

Der ikke findes noget sikkert forhold mellem opsatsens størrelse og bukkens alder. Bortset fra regionale forskelle synes der derimod at være en vis sammenhæng mellem kropsvægt og opsatsstørrelse. Bukke, hvis opsatser er opmålt til 100 point og derover, vejer i opbrækket stand nemlig almindeligvis fra 20 kg og opefter. Omvendt kan en guldmedaljebuk godt veje 15 kg. brækket.

En buk kan bære sin kraftigste opsats i alle aldre fra det 2.-3. leveår til den maksimale levealder, der i Danmark nok sjældent overstiger 8-9 år.

Der er dog en klar tendens til, at bukke bærer deres ubetinget bedste opsats i 4-års alderen. Og for danske opmålte bukke i denne aldersklasse er der registreret en gennemsnitlig stanglængde på 24 cm.

Opsatsens vægt øges gennemsnitligt indtil omkring seksårs- alderen, hvorefter den begynder at gå ned i vægt.

I øvrigt kan også en rå have opsats – i sjældne tilfælde, hvilket menes at skyldes hormonforstyrrelser eller beskadigelse af pandebenet.

Opsats dannes-væksten:

I motsætning til elgen, begynder rådyrets opsats at vokse straks efter at foregående års opsats er fældet/kastet. Dette medfører, at man indenfor samme periode kan se bukke som har kastet opsatsen, bukke med sin gamle opsats i behold, og bukke som har nyt bastklædt opsats.

En ny opsats gror ud i løbet af vinteren fra november, og opsatsene er normalt fuldt udviklede mellem marts og april (og tidligere for ældre dyr). I almindelighed vil væksten være afsluttet i slutningen af maj.

Opsatsen vokser ud fra to såkaldte rosenstokke på pandebenet mellem øjet og øret.

Den stærke buk har allerede i januar sat tydeligt kraftigt op.

Opsatsens base kaldes rosenkranse, og lige under rosenkransene befinder sig rosenstokkene (- inde under pelsen), rosenstokkene er en del af kranium.

Under opsatsens udvikling bliver den dækket af en grå lodden membran kaldt "basten". Basten indeholder blodårer og nerver til brug for udviklingen, og i modsætning til horn (som er hule og ikke kastes hvert år), vokser bukkeopsatsen på ydersiden af stangkroppen.

Opsatses udvikling:

Opsatsenes udvikling vil afhænge af forekomsten af føde og alder. Opsatsene har således varierende størrelse og form afhængig af bukkens alder og almentilstand.

I jagtsproget anvendes udtrykket "sætte op" om bukkens opsatsdannelse og opsatsens vækst, feks. siger man at bukken i sit andet år satte op som seksender.

I den periode, opsatsen dannes, har bukken brug for så betydelige mængder næringsstoffer, at det er sandsynligt, at de ikke altid kan nå at æde tilstrækkeligt med føde til at kunne dække behovet. I stedet for må de tære på kroppens reserver.

Der er stor individuel variation i opsatsudviklingen, og en buk kan få sin største opsats i alle aldre fra to år og opefter. Under favorable vilkår i habitatet, sker det undertiden at en stærk ung buk (1- årig eller to- årig) udvikler en klassisk seksenderopsats (dog oftest kort og klein), men oftest bliver den en spidsbuk eller en gaffelbuk.

Bukkens første egentlige opsats kan variere betydeligt i både størrelse og antal ender. Således kan en 1- årig buk være både spidsbuk, gaffelbuk og seksender (sidstnævnte oftest kort og klein). Undersøgelser antyder, at af årsbukkene er ca. ¼ spidsbukke, ca. ½ er gaffelbukke og ca. ¼ er seksendere. Der er dog større forskelle på dette forhold fra lokalitet til lokalitet, idet i nogle områder er den overvejende del af årsbukkene spidsbukke, mens der i andre områder kan være flest seksendere blandt årsbukkene.

Opsatse er normalt fuldt udviklede mellem marts og april (og tidligere for ældre dyr), når den øgede dagslysmængde får testosteronniveauet til at stige. Dette bevirker at blodforsyningen til opsatsen bliver stoppet, hvorved basten tørrer ud og svinder ind og bliver fjernet helt af bukken selv gennem fejning. I denne periode hænger basten i laser eller frynser fra den nu hårde opsats.

Opsatsen bliver normalt større år for år:
Den normale udvikling er som følger, idet der dog findes mange undtagelser herfra. Ved en undersøgelse fra Kalø,af mere end 1200 bukke, er der ikke en eneste af de gamle bukke på seks år- eller derover, der blot er i nærheden af at være så små som bukkene på blot 1 år.

En 1- årig buk er typisk en spidsbuk eller en gaffelbuk, og er spinkel og let, og ofte ikke med så høj stanglængde og oftest med lille rosenkrans og få, eller næsten ingen perler. I en undersøgelse fra Kalø er der ikke en eneste 1-årsbuk der når over 90 point, eller når i nærheden af de 3- årige bukke hvad angår opsatse, på trods af at undersøgelsen omfattede mere end 1200 danske bukke.

En 2-årig buk får normalt en opsats af god længde, men den er stadig spinkel og let og når sjældent op på 100 points. Typiskt bliver bukken en gaffelbuk, ofte en seksender eller undertiden en spidsbuk. I en undersøgelse fra Kalø er der ikke er en eneste 2-årig buk der når under 70 point. De bedste bukke i denne aldersgruppe når lige op til bronzemedaljens 105 points.

En 3- årig buks opsats bliver tykkere og får større vægt og volumen, hvilket giver flere point, men opsatsen bliver ikke meget længere end året før. En 3- årig buk er ofte en seksender. Opsatse fra udvoksede bukke (3–6/7 år) har en middel-stanglængde på 22-26 cm. - til sammenligning med svenske bukke, med deres middelstanglængde på 29-30 cm. De bedste bukke i denne aldersgruppe når op til sølvmedaljens 115 point og guldmedaljens min. 130 points.

En kapital buk - det vil sige en buk i sin bedste alder (4 år og derover), sætter en opsats op på sædvanligvis seksender. Det er dog skudt bukke med åtte ender, og endog flere, men dette er meget sjældent.

De fleste bukke opnår altså deres største opsats som 4 årige, hvorefter opsatserne holder denne størrelse i nogle år - for så at blive mindre hos de gamle bukke (bukke over 6-7 år). Den eftertragtede opsats fortsætter med at tiltage i styrke op til det 6. år, uanset om man måler på opsatsens højde, vægt eller volumen. Især vægt og volumen har stor betydning, når opsatsen skal opmåles. Efter normalt det 6. - 7. år begynder opsatserne igen at blive mindre, og sådanne bukke kaldes returbukke (som dog alligevel kan holde sit territorie op til nogle år derudover). I jagtsproget bruges udtrykket at bukken "sætter tilbage", dvs. at opsatsen bliver dårligere udviklet og for kortere sprosser, end forudgående periode.

En voksen buk i dårlig tilstand vil kun have en lille opsats, men næste år, hvis vilkårene bedres, kan den få en fin opsats.

Opsatses bestanddele:

Bukkeopsatsen består af 44 procent organisk stof og 56 procent uorganisk stof. Det uorganiske stof er først og fremmest fosforsur kalk (48 procent). Heraf er 22 procent fosforsyre og 26 procent kalcium. Der er yderligere fem procent andre kalkforbindelser (kulsur kalk) og to procent kulsur magnesium, samt endelig én procent mineralstoffer. Men det vigtigste stof for opsatsdannelsen er kalcium-fosfor.

Opsatse - trofæer: Opsatses bestanddele – fortsat:

Rosenstokke:
Er de to korte benudvækster, der findes i panden hos handyr - hos både rådyr, de fleste hjortearter samt hos rener. Rosenstokkene er levende benvæv, der danner udgangspunkt for opsatsens årlige vækst.Rosenstokkene er til stadighed hår-klædte, og man mener at de centre der regulerer opsatsens vækst og udvikling, befinder sig i rosenstokkenes nedre del.

Hvis en buk får beskadiget rosenstokkene, så bliver misdannelsen af opsatsen varig. Brækkede rosenstokke vokser som regel sammen i en forkert vinkel, så stangen får en forkert hældning. Det er dog ikke altid, en knækket rosenstok vokser sammen igen med det resultat, at den afbrækkede stang hænger og dingler som et pendul. Deraf betegnelsen pendulbuk.

Opsatsens stang/stænger:
Stangen betegner den del af en buks opsats, der sidder ovenpå rosenstokkene. I princippet er den enkelte opsats stænger symmetriske, men i praksis er der ofte betydelige afvigelser. Stængerne bliver kraftigere jo ældre bukken bliver, indtil bukken bliver en returbuk ved 6-8 års alderen, hvor det går modsat.

Opsatsens sprosser:
Bagsprosser er de bagudrettede sprosser som vokser ud på stængerne, og for-sprosser er de fremadrettede sprosser der vokser ud på stængerne.

Selv om der synes at være en tendens til at den enkelte buk for kortere sprosser med alderer, er de individuelle variationer større end aldersvariationer.

Opsatsens perler:
Stængerne er dækket med små benede knopper der kaldes "perler", som er små ujævnheder på gevirer hos en række hjortearter, og i særlig udpræget grad hos bukkens opsats. Ud fra et trofæmæssigt synspunkt, er det ønskværdigt med en rigelig og stærk perlning, som ved skønhedsvurdering ved trofæopmåling kan give indtil 4 skønhedspoint.

Perlerne skyldes lokale dannelser af knoglevæv i basten, og forekommer oftest særligt talrigt på stængernes nedre dele. Dannelsen finder først sted i den sidste periode af opsatsens vækst, og det anses for mest sandsynligt, at perledannelse skyldes mindre indre blødninger i i basthuden, efterhånden som blodkarssystemet i basten belastes stadig mere af opsatsens vækst.

Perlerne på opsatsen bliver normalt talrigere, og stængerne kraftigere - jo ældre bukken er.

Opsatsens rosenkranse:
Rosenkrans er betegnelsen for den fortykkelse, der på opsatser og gevirer findes rundt om stangens nedre ende – lige over rosenstokken.

Hos 1- årige bukke er det ikke ualmindeligt at rosenkransen er meget lille, eller helt mangler.

Man er ikke helt sikker på hvordan rosenkransen dannes, men man mener at dannelsen hænger sammen med belastning af blodkarsystemet i dén periode hvor opsatsens vækst nærmer sig sin afslutning.

Rosenkransenes størrelse forøges med alderen, og hos ældre dyr vokser de som-me tider sammen, hvilket dog skal ses i sammenhæng med, at centerafstanden mellem rosenstokkene varierer ret meget fra individ til individ.

Opsatstyper – generelt:

Der findes principielt følgende 7 bukketyper/opsatstyper:

Bukke med lammeopsats
Knopbuk
Spidsbuk
Gaffelbuk

Opsatse - trofæer: Opsatstyper – generelt – fortsat:

Seksender
Otteender
Returbuk

- og måske den 8.: parykbuk.

Opsatsene kan være lige eller ulige, dvs. at lige er når der er lige mange forsprosser og bagsprosser på hver stang – og omvendt.

I tillæg til de store variationer i opsatstyperne, findes der tillige de abnorme opsatse – som tæller flere forskellige typer/benævnelser.

Således findes der nok ikke to bukke med helt identiske opsatse.

Lammeopsats:
Allerede som lam (ca. 5 mdr. gammel i sept) har bukkelammet den såkaldte lammeopsats – som den har i 9-10 måneder. Anlæg til rosenstokkene begynder at vokse frem når bukkelammet er 3-4 måneder gammelt.

Lammeopsatsen består af et par små ugrenede spidser, 0,5-3 cm. Lange. Væksten afsluttes som regel i dec.- Jan., hvorefter spidserne for mange bukkelams vedkommende fejes rene for den basthud, der dækkede dem under opvæksten.

Andre bukkelam bærer endnu i begyndelsen af februar den ufejede lammeopsats, men hvadenten lammeopsatsen er fejet eller ikke, kastes de små stænger som regel i løbet af februar - hvorefter den første egentlige opsats begynder at vokse.

Knopbukke:
Undertiden træffes årsbukke, hvor opsatsudviklingen er så ringe, at stængerne knapt er synlige i pandens hårhvirvler. Disse kaldes knopbukke, og årsag til den ringe opsatsudvikling kendes ikke. Man antager, når det drejer sig om 1- årige bukke, at disse dyr er så sent udviklede, at de i virkeligheden først bærer lammeopsats som 1- årige.

Spidsbukke:
Bukke med opsats som kun består af to stænger uden ekstra sprosser kaldes spidsbukke. Normalt er 1- årige bukke spidsbukke, men også 2- årige kan være spidsbukke, eller ældre bukke kan være spidsbukke, som da kaldes bajonetbukke eller morderbukke. På Kalø var ved registrering 25 % af de 1- årige bukke spidsbukke.

Gaffelbuk:
Bukke med to ender på hver stang kaldes gaffelbukke. Er en råbuk gaffel på den ene stang og kun spids på den anden, kaldes den en ulige gaffelbuk. Det er ganske almindeligt at en 1- årig buk er gaffelbuk, og på Kalø var ved registrering 50 % af de 1- årige gaffelbukke. Også blandt ældre individer træffes bukke med gaffelopsats.

Seksenderen:
En typiske buk sætter to tretakkede stænger op i sin bedste alder, og bukken kaldes nu seksender. Denne fuldt udviklede opsats hos en voksen buk består af to stænger med hver tre ender, idet der er en forsprosse og en bagsprosse på hver stang. Ofte mangler der dog en eller flere sprosser. En buk der er en ulige seksender, har 3 takker på den ene stang og kun to på den anden. På Kalø var ved registrering 25 % af de 1- årige bukke seksendere.

Otteender:
I enkelte tilfælde kan en opsats have 4 ender på hver stang, og kaldes da en otteender. Er der 4 ender kun på den ene stang, betegnes bukken en ulige otteender.

Returbukke:
Buk i retur, det vil sige en buk som har passeret sin bedste alder, sætter en mindre opsats op, men stænger er kraftige nederst mod rosenkransen, som også kan være sammenvoksede.

Der er store variationer i hvornår den enkelte buk bliver en returbuk. Men da de fleste bukke har deres stærkeste opsats i tiden mellem 2. og 7. leveår, antager man at en buk skal være 8 år eller ældre for med rette at kunne betegnes en returbuk.

Med stigende alder vil bukke få kortere sprosser, og ofte ses delvist, eller helt sprosseløse opsatse på returbukke, der da betegnes "bajonetbukke" og "morderbukke".

Man har tidligere ment, at returbukke ikke er i stand til at holde sine territorier. Dette er dog ikke altid rigtigt, idet en returbuk i nogle år kan opretholde sit territorie, formentlig i kraft af dens oparbejdede status, sin rutine i håndtering af indtrængende bukke og dybe kendskab til sit terræn.

Derudover kan en "morderbuk" – f.eks. en returbuk, altså en spidsbuk med stor erfaring, være en yderst farlig modstander, da stænger kan støde dybt grundet manglende sprosser – ligesom en modstander uden sprosser er svær at parere for modparten (sidstnævnte dog også omvendt).

Bajonetbuk:
Betegnelse for en 2 år gammel, eller ældre buk, hvis opsats er helt uden sprosser – altså i realiteten en spidsbuk, der blot er ældre end dét ene år spidsbukke-opsatsen er almindeligt forekommende. Fænomenet anses ofte at være et typiskt returtegn (returbuk), hvilket dog ikke er hele sandheden, da bajonetbukke kan forekomme i alle aldre.

Rå med opsats:
I meget sjældne tilfælde (sjældnere end hos f.eks. dåvildt) vil en rå også kunne have opsats.

Opsatsdannelse hos råen skyldes hormonelle forstyrrelser, ofte i forbindelse med abnormiteter i kønsorganerne. Der skelnes hér imellem hermafroditter, som har både æggestokke og testikler (eller rester af testikler), og pseudohermafroditter, som kun har det ene køns primære kønskirtler (æggestok eller testikler).

Opsatsen hos råer vil oftest være misdannede, og mere eller mindre være af samme karakter som en parykopsats. I enkelte tilfælde er det dog set, at en rå har en fuldt udviklet og fejet 6- ender opsats.

Alle grader af opsats kan forekomme, lige fra antydning af rosenstok, til fuldt udviklet opsats. Antydning af rosenstok forekommer relativt ofte hos ældre råer.

Opsatse der afviger fra normen:

Abnorme opsatse er afvigende eller misdannede opsatse. Disse kan være både medfødte som erhvervede.

Skader og misdannelser under væksten:
Dersom basten bliver skadet under udviklingen af opsatsen, kan der opstå deformiteter på opsatsen.

Overfaldsskader:
De fleste opsatser bliver abnorme på grund af beskadigelse. Overfaldsskader (voldelig beskadigelse), benævnes de, og skaderne kan både opstå, fordi bukken

løber mod et hegn, grene, træer eller rammes af en bil i trafikken med det resultat, at de bløde stænger enten får ridser eller bøjes. Hovedparten af overfaldsskader skyldes at basten er blevet beskadiget, mens opsatsen var i vækst. I sjældne tilfælde kan sådanne beskadigelser føre til at opsatsen får et abnormt stort antal ender (ulige 24- ender).

Også hagl fra et haglskud i efteråret kan give misdannelse. Ved ekstrem beskadigelse af bastopsatsen kan der opstå en hel "skov" af sprosser. Men fælles for overfaldsskader gælder det, at opsatsen bliver normal, når bukken efter at have kastet i efteråret, sætter ny opsats op.

Tilstedeværelsen af svælgbremselarver hos råvildt påvirker kropsvægten og delvist også opsatsdannelsen. Hos bukke med mere end 10 svælgbremselarver er der konstateret kortere stænger og mindre stangomkreds end hos bukke uden svælgbremselarver.

Brækkede stænger/sprosser vil kunne vokse fast igen i forvredne stillinger, og fra bruddet kan nye spidser og sprosser vokse ud.

Sker der beskadigelse af basten, således at der dannes blodansamlinger, vil det kunne føre til, at der dannes en større eller mindre blære ved opsatsens basis. Sådanne blærer, der oftest er hule, kan også skyldes fremmedlegemer som f.eks. torne o. lign. der har sat sig fast i opsatsen mens den endnu var i vækst.

Hvis en buk får beskadiget rosenstokkene, så bliver misdannelsen af opsatsen varig. Brækkede rosenstokke vokser som regel sammen i en forkert vinkel, så stangen får en forkert hældning. Det er dog ikke altid, en knækket rosenstok vokser sammen igen med det resultat, at den afbrækkede stang hænger og dingler som et pendul. Deraf betegnelsen pendulbuk.

En varig beskadigelse af en buks lemmer, vil som regel påvirke opsatsen. Halter dyret på et af sine venstre ben, vil højre stang som regel blive misdannet – og omvendt.

Der tale om følgende typer afvigende/misdannede opsatstyper:

Pendulbuk: Det er ikke altid, at en knækket rosenstok vokser sammen igen med det resultat, at den afbrækkede stang hænger og dingler som et pendul. Deraf betegnelsen pendulbuk.

Munk/hummel: En buk, der enten ikke sætter opsats op, eller kun får en opsats med én stang, kaldes munk eller hummel. Fænomenet menes at være arveligt betinget, men kønsligt er munken normalt udviklet og befrugtningsdygtig.

Parykbukke: Undertiden ses de såkaldte "parykbukke", hvilket er abnorm vækst af basten. Dette er normalt forårsaget af skade på bukkens testikler, hvilket modvirker dannelse af testosteron som styrer (mindsker) blodforsyningen til basten. Følgen bliver at basten fortsætter med at vokse - og vil efterhånden føre til infektioner og dyrets død.

Læs mere om bastfejning (1. fejning) i senere afsnit i denne del, side 41.

Læs mere om territoriefejning (2. fejning) i afsnittet "Fejning" i Del 2, side 43.

Levetiden for bukke med parypopsats er kun 1-3 år. Dette som følge af, at paryk-opsatsen vokser ned over øjnene, så dyret blindes, eller fordi parykdannelsen ledsages af ændringer i pandebenets knogler, hvilket resulterer i, at disse bliver papirtynde og til sidst perforerede. Herved skabes mulighed for infektioner, der fører til betændelse eller blodforgiftning.

Opsats med bisprosse: En bisprosse er en ekstra sprosse på en opsats. Mest almindeligt bruges betegnelsen bisprosser for ekstra sprosser der udgår fra stangen lige over rosenkransen – således at den har mere karakter af en ekstra stang end en ekstra sprosse. Undertiden kan de forekomme mange bisprosser på samme opsats.

Årsag til dannelse af bisprosser er som regel beskadigelse af opsatsen mens den er i bast – en såkaldt overfaldsskade. Rifter og sår i basten vil ofte resultere i, at der dannes ekstra sprosser, ligesom beskadigelse af opsatsens ender kan resultere i, at stangen deler sig i flere grene, således at der dannes bisprosser.

Birose: Flere rosenstokke. En varig abnormitet, der skyldes beskadigelse af rosenstok-kene, kaldes birose, fordi der dannes én eller flere ekstra rosenstokke. Denne abnormitet kan også skyldes beskadigelse af det center i pandebenet, der styrer opsatsdannelsen. Men de ekstra stænger, dannet på de ekstra rosenstokke, der enten kan have normalt eller afvigende udseende, kastes og nydannes hvert år.

Opsats med bløde ender (morsch): Er når stangspidserne er bløde/porøse.

Dobbelkopf: Er når der er flere års stænger til stede samtidigt, altså hvor forrige års stænger ikke er kastet.

Opsats med overskudskraft: Er når der er ekstra sprosser, udover to bagsprosser og to forsprosser.

Pergamentbuk: Indtørret bast.

Vædderhorn: Snoet opsats.

Bastfejning: Bastfejning skal ikke forveksles med den territoriale fejning.

Den nye opsats er omgivet af et blodfyldt lag lodden hud ("basten"), der forsyner opsatsen med næring under væksten.

Basthudens opbygning: Basthuden er opbygget som almindelig hud, idet der dog mangler svedkirtler og hårmuskler. Ved rosenstokken og i stangens øvre dele dannes der særlige duft-kirtler, der udskiller et moskuslugtende sekret. Basthuden udvikles som en fort-sættelse af den rosenstokhud der dannes på sårfladerne, når sidste års stænger kastes. Denne såkaldte dannelsessøm danner grundlag for opbygningen af den nye opsats. Basten er beklædt med med korte tætstillede hår og er meget rig på blodkar, der sørger for den nødvendige tilførsel af blod til den hurtigt voksende opsats. Blodårerne passerer gennem rosenstokkene, og når opsatsen er færdig

dannet, lukkes disse kanaler så blodstrømmen lidt efter lidt standses. Herefter begynder basten at tørre ind og fejes sluttelig af.

Bortfejning af bast:

I foråret (marts/april), når opsatsen er udvokset og forbenet, svinder blodkarrene ind og et væskelag under huden dannes, så basten kommer til at sidde løs. Når dette sker gnubber bukken laget af mod træer og buske. Bark og smågrene rives af i denne proces og er et tydeligt spor efter bukken i skoven. Adfærden kaldes at bukken ”fejer” opsatsen. Bukken æder den afgnubbede hud. Opsatsen er helt hvid lige efter fejningen (bortfejningen af basten), men bliver hurtigt mørkere.

Bukkene fejer generelt opsatsene i Marts - Maj, og samtidig begynder de så småt at hævde revir. Reglen er, at jo ældre bukken er, jo før fejer den, og det vil sige, at ældre bukke er "kampklare" før yngre og svagere bukke, som hvis de ikke viser territorial adfærd benævnes satellitbukke (som ofte accepteres af den stærkere buk på dennes revir), eller benævnes ”perifære bukke” (som er bukke stødt ud i udkanten af kapitalbukkenes (bukke i deres bedste alder) territorier) i de såkaldte bufferzoner.

Allerede få dage før basten fejes af stængerne, begynder bukkene at udvise aggression ved at stange i luften, men det er først efter bastfejningen, at den egentlige etablering af territorium rigtigt tager fat.

Hos nogle dyr kan bastfejningen strække sig over flere dage, men det er mere almindeligt at bastfejningen er overstået i løbet af få timer.

Undertiden foregår bastfejningen inden blodtilførslen til basten er afbrudt, hvorfor der kan optræde voldsomme blødninger, hvor blodet siler ned over hovedet på bukken.

Hvornår fejer de forskellige aldersklasser:
Den 1- årige buk bastfejer ofte omkring 1. juni, men der kan være betydelig individuel variation. Det er således ikke ualmindeligt at se 1- årige bukke, der i begyndelsen af juni ikke har bastfejet.

Den 2 årige buk bastfejer oftest i maj.

Den 3 årige buk bastfejer oftest medio april.

Den ældre stærke buk vil bastfeje så tidligt som i slutningen af marts-primo april, da det generelt gælder (trods større variationer), at det enkelte dyr fejer lidt tidligere for hvert år det bliver ældre.

Undertiden kan træffes en buk der har stor opsats i bast i efteråret. Dette er sandsynligvis en ældre buk der er tidligt på færde med dannelsen af ny opsats.

Efter bastfejningen fortsætter bukken med at feje mod unge træer og stive plantestængler. Herigennem lærer han sin opsats at kende – til brug for de senere kampe, ligesom denne fejning virker selvstimulerende. Hverken denne fejning, eller bastfejningen er en del af territoriemarkeringen, hvilket først sker i den såkaldte 2. fejning, samt ved de såkaldte ”affektfejninger”.

Se også afsnittet ”Fejning” i Del 2, side 43.

Opsatses farve og polering:

Opsatsens farve synes i høj grad at afhænge af, hvilke planter der anvendes under fejningen.

Under basten er stængerne helt hvide, men de antager hurtigt en mørkere farve dels grundet indtørret blod, dels gennem garvesyre og plantesaft fra de træer og buske der anvendes til fejningen. Farven forandres fra hvidt ben til dybt poleret brun. Opsatse med mange og høje perler, vil ikke blive så blankpolerede som

mere ”glatte” opsatse, og vil derfor fremtræde mattere end opsatse der mere eller mindre uhindret af perler kan bearbejdes/poleres.

I områder med få træer er opsatse meget blegere p.gr.a. manglende mulighed for barkbejdsning. Denne ”bastfejning” kan i øvrigt skade ungtræer, men dog ikke i samme omfang som den senere ”markeringsfejning”.

Gennemgående vil bukke der fejer på løvtræer få en lys og grålig opsats, mens bukke der fejer på nåletræer vil blive mørkere. Bukke der fejer på douglasgran vil få en meget mørk, næsten sort opsats.

Man hører ofte jægere udtrykke ”at opsatsen var blankpoleret hvid i sprosserne”. Om dette er helt rigtigt kan betvivles, idet der er flere andre forklaringer tilstede. Den ene forklaring er, at stangspidser og sprosser måske ikke bliver fejet (og bejdset) så meget af garvesyre, barksaft og blod som resten af opsatsen. Dette også fordi blodtilførslen til basten i spidser og sprosser er meget ringere end længere nede mod opsatsbasis– og måske oven i købet stoppet ved tidspunkt for fejning – således falder basten ret hurtigt af hér, hvorfor fejningen i stedet koncentreres om lavere steder på opsatsen. Den anden forklaring til at spidser og sprosser er hvidere end øvrige del af opsatsen, kan være at farvningen simpelthen er mekanisk slidt bort hér, når dyret passerer grene mv. på sin vej gennem terrænner – idet stangspidser og sprosser er mere udsatte end base af opsats.

Opsatsen kastes:

At opsatsen kastes betyder, at de to stænger knækker af ved rosenstokkene.

Bukkene kaster generelt deres opsatse mellem ultimo september/primo oktober og december, nogle lidt før - og andre lidt senere. Umiddelbart efter at stængerne er kastet, begynder den næste opsats at vokse frem, og oftest vil den være færdigdannet og fejes i maj.

Man skal være heldig at finde ”kastestænger”, dels fordi bukkene kaster stængerne på et tidspunkt af året hvor nedfaldende blade dækker stængerne, dels fordi mus spiser dem.

Hvornår kaster de forskellige aldersklasser:
De ældre bukke kaster deres før de yngre bukke (og har normalt også færdigfejet deres først).

Den 1- årige buk bærer normalt sin opsats til hen på efteråret, og det er almindeligt at de 1½ årige bukke kaster opsatsen relativt sent – ofte først i december.

Den 2½ år gamle buk kaster opsatsen tidligere end de 1½ årige bukke – ofte i slutningen af oktober eller i november.

Generelt gælder altså (trods større variationer), at det enkelte dyr kaster sine stænger lidt tidligere for hvert år det bliver ældre, således at ældre stærke bukke vil kaste i begyndelsen af oktober.

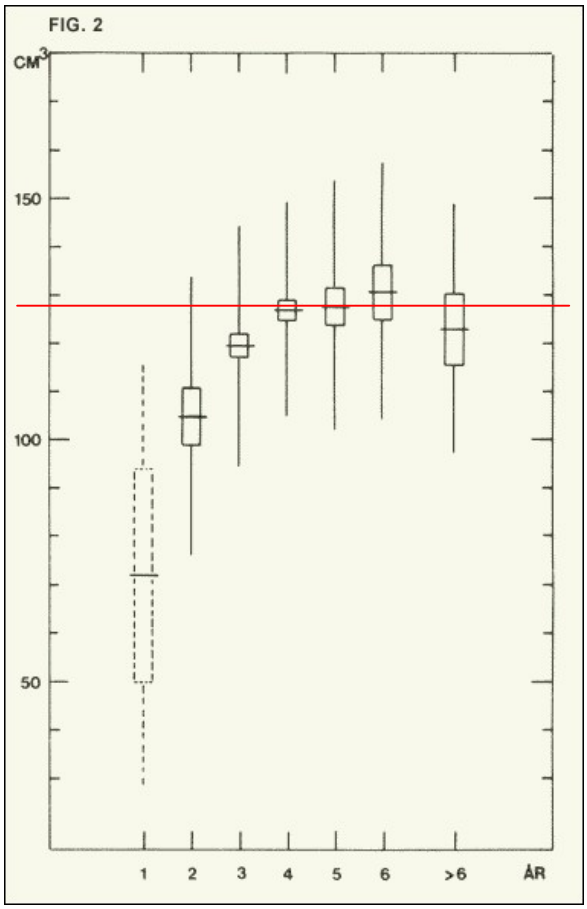
Man siger, at man ud fra en kastestang kan udtale sig om dyrets alder. Jo rundere brudfladen er jo ældre skulle dyret der tabte stængerne have været.

Opsatse - trofæer: Opsatsen kastes – fortsat:

Opsatse - opmåling: Opsatses volumen:

Efterfølgende sider viser uddrag fra en foretaget undersøgelse vedrørende 1217 CIC opsatsers volumen, stanglængde, vægt (de vigtigste værdier ved opmåling), samt point: Hér vises volumen i cm^3.

Volumen:

På denne figur er det muligt at se, hvordan volumen af opsatserne tiltager helt op til bukkens 6. år.

Tommelfingerregel for 100 point- bukken:
- skal som udgangspunkt have en min. volumen på 128 Kubikcentimeter (se vandret rød linie).

De vandrette streger i søjler er gennemsnitlig volumen.

Måling af volumen – se afsnittet "Opmåling af opsatse".

1- årige: oftest 50 - 93 cm^3 – gennemsnit 72 cm^3 – største udsving 28 cm^3 til 116 cm^3.

2- årige: oftest 98 - 111 cm^3 – gennemsnit 105 cm^3 – største udsving 77 cm^3 til 134 cm^3.

3- årige: oftest 118 - 122 cm^3 – gennemsnit 120 cm^3 – største udsving 95 cm^3 til 145 cm^3.

4- årige: oftest 125 - 129 cm^3 – gennemsnit 127 cm^3 – største udsving 105 cm^3 til 150 cm^3.

5- årige: oftest 123 - 132 cm^3 – gennemsnit 128 cm^3 – største udsving 102 cm^3 til 154 cm^3.

6- årige: oftest 125 - 137 cm^3 – gennemsnit 131 cm^3 – største udsving 105 cm^3 til 158 cm^3.

>6- årige: oftest 116 - 130 cm^3 – gennemsnit 122 cm^3 – største udsving 98 cm^3 til 149 cm^3.

Det aflæses bl.a., at:

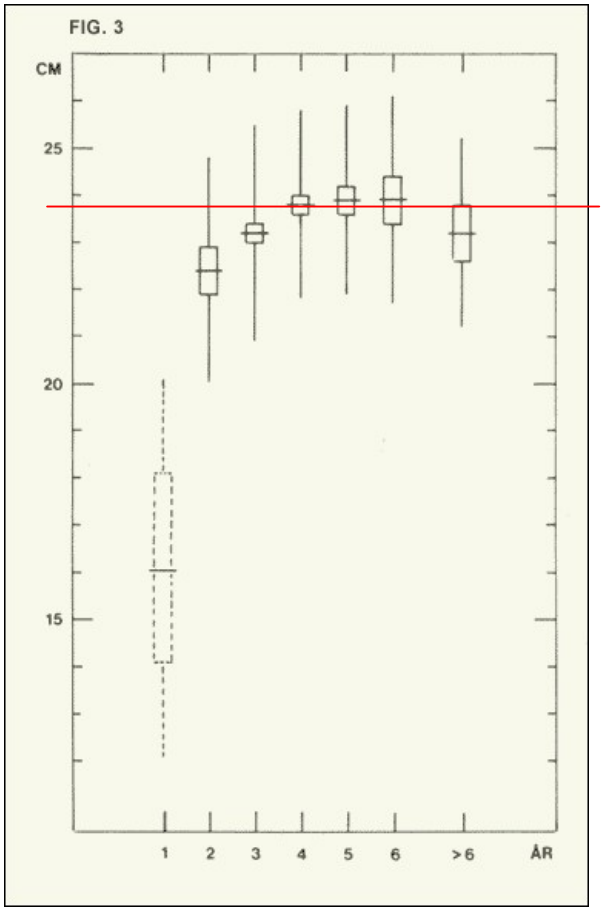
- I bukkens 6. år har dens opsats størst volumen, idet der hér er maximumvolumen - med et genemsnit på 131 cm^3, hvorefter den går retur.
- 1- årige bukke har det største spænd (et enormt) mellem deres opsatsers volumen.
- Generelt forøges den årlige tilvækst af opsatsvolumen mest fra bukkens 1. år til 2. år.
- I bukkens 4. og 5. år er gennemsnitlig opsatsvolumen ret ens.
- Bukke i alle aldre (over 1 år) kan principielt have en opsats med volumen 77 cm^3 – 116 cm^3.

Opsatse - opmåling: Opsatses stanglængde:

- Ingen bukke på 3 år, vil have opsatsvolumen på under 95 cm^3.
- Ingen bukke på 4 år, vil have opsatsvolumen på under 102 cm^3.

Tilstødende sider viser uddrag fra en foretaget undersøgelse vedrørende 1217 opsatsers volumen, stanglængde, vægt (de vigtigste værdier ved opmåling), samt point: Hér vises stanglængde i cm.

Stanglængde:

På denne figur er det muligt at se, hvordan stanglængden på opsatserne tiltager helt op til bukkens 6. år.

Tommelfingerregel for 100 point- bukken:
- skal som udgangspunkt have en min. stanglængde på 23,8 cm. (se vandret rød linie).

De vandrette streger i søjler er gennemsnitlig stanglængde.

Måling af stanglængden – se afsnittet "Opmåling af opsatse", side 56.

1- årige:	oftest	14 - 17 cm	– gennemsnit 16 cm	– største udsving	12 cm til 20 cm.
2- årige:	oftest	22 - 23 cm	– gennemsnit 22,3 cm	– største udsving	20 cm til 24,8 cm.
3- årige:	oftest	23 - 23,4 cm	– gennemsnit 23,2 cm	– største udsving	20,9 cm til 25,5 cm.
4- årige:	oftest	23,6 - 24 cm	– gennemsnit 23,8 cm	– største udsving	21,8 cm til 25,8 cm.
5- årige:	oftest	23,6 - 24,2 cm	– gennemsnit 23,9 cm	– største udsving	21,9 cm til 25,9 cm.
6- årige:	oftest	23,4 - 24,4 cm	– gennemsnit 23,9 cm	– største udsving	21,7 cm til 26,1 cm.
>6- årige:	oftest	22,6 - 23,8 cm	– gennemsnit 23,2 cm	– største udsving	21,2 cm til 25,2 cm.

Det aflæses bl.a., at:

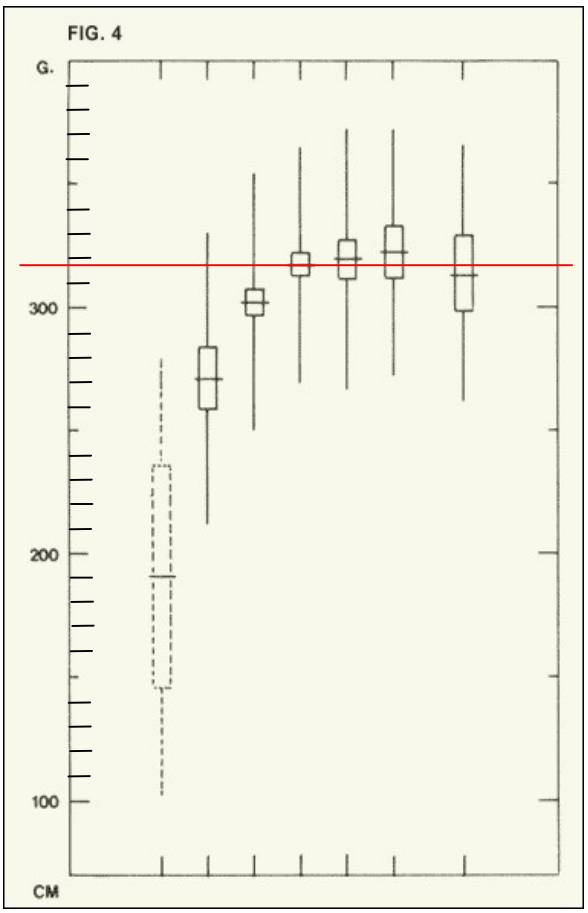
- I bukkens 6. år har dens opsats størst stanglængde, idet maximum stanglængden er højest - med genemsnit på 23,9 cm, hvorefter den går retur.
- 1- årige bukke har det største spænd (et enormt) mellem deres opsatsers stanglængde.
- Generelt forøges den årlige tilvækst af opsatsers stanglængde mest fra bukkens 1. år til 2. år.
- I bukkens 4., 5. og 6. år er opsatsers gennemsnitlige stanglængder ret ens.
- Bukke på 1 og 2 år kan principielt have en stanglængde på 20 cm
- Ingen bukke over 3 år vil have stanglængde under 20,9 cm.

Opsatse - opmåling: Opsatses vægt:

- En stanglængde på mellem 21,8 cm og 24,8 cm.. kan sidde på bukke fra 2 - >6 år.
- Ingen bukke på 1 år, vil have en stanglængde på over 20 cm.

Tilstødende sider viser uddrag fra en foretaget undersøgelse vedrørende 1217 opsatsers volumen, stanglængde, vægt (de vigtigste værdier ved opmåling), samt point: Hér vises vægt i g.

Vægt:

På denne figur er det muligt at se, hvordan opsatsers vægt tiltager helt op til bukkens 6. år.

De vandrette streger i søjler er gennemsnitlig vægt.

Tommelfingerregel for 100 point- bukken:
- skal som udgangspunkt veje min. 318 gram. (se vandret rød linie).

De fleste bukke, der når op i medaljeklassen, vejer over 350 gram.

Estimat:
12 skønheds point plus en fjerdedel af vægten.
- giver erfaringsmæssigt et godt bud på, hvor mange points trofæet vil opnå ved en rigtig opmåling.

Måling af vægt – se afsnittet "Opmåling af opsatse".

1- årige:	oftest	146 - 235 g.	– gennemsnit 190 g	– største udsving 102 g til 280 g.
2- årige:	oftest	260 - 283 g	– gennemsnit 270 g	– største udsving 212 g til 330 g.
3- årige:	oftest	290 - 308 g	– gennemsnit 302 g	– største udsving 250 g til 355 g.
4- årige:	oftest	312 - 322 g	– gennemsnit 318 g	– største udsving 270 g til 365 g.
5- årige:	oftest	312 - 328 g	– gennemsnit 320 g	– største udsving 268 g til 372 g.
6- årige:	oftest	312 - 332 g	– gennemsnit 322 g	– største udsving 272 g til 372 g.
>6- årige:	oftest	300 - 329 g	– gennemsnit 312 g	– største udsving 262 g til 365 g.

I almindelighed går man ud fra, at et- og toårige bukke øger opsatsvægten med kun 40-50 gram.

Det aflæses bl.a., at:

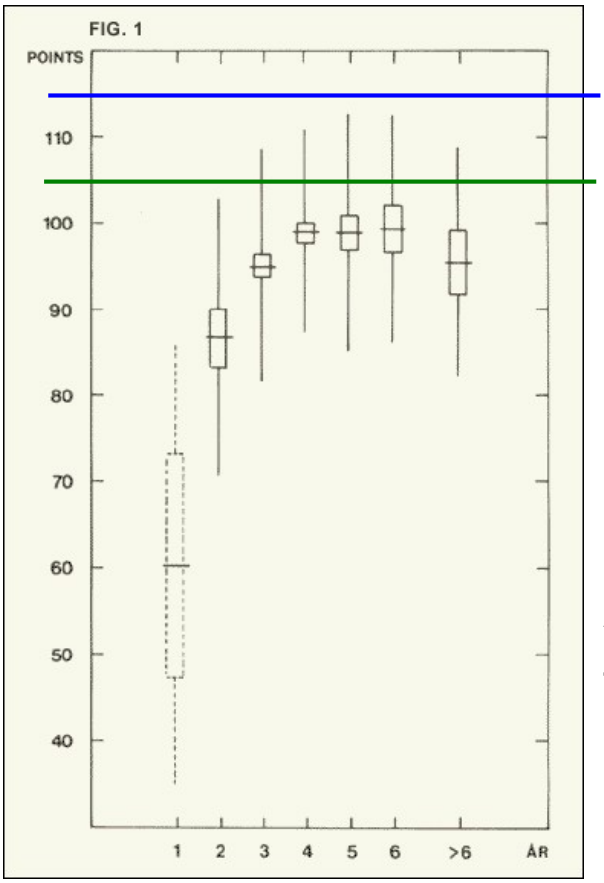
- I bukkens 6. år har dens opsats størst vægt, idet den har størst minimumsvægt - med gennemsnit på 322 g, hvorefter den går retur.
- 1- årige bukke har det største spænd (et enormt) mellem deres opsatsers vægt.
- Generelt forøges den årlige tilvækst af opsatsers vægt mest fra bukkens 1. år til 2. år.
- I bukkens 4., 5. og 6. år er opsatsers gennemsnitsvægt ret ens.

Opsatse - opmåling: Opsatses point:

- Opsatse der har en vægt mellem 280 g og 330 g, kan principielt sidde på bukke i alle aldre.
- Bukke på 4, 5 og 6 år vil ikke have en opsatsvægt under 268 g.

Denne og forrige sider viser uddrag fra en foretaget undersøgelse vedrørende 1217 opsatsers volumen, stanglængde, vægt (de vigtigste værdier ved opmåling), samt point: Hér vises point.

Point:

På denne figur er det muligt at se, hvordan point på opsatserne tiltager helt op til bukkens 6. år.

De vandrette streger i søjler er gennemsnitlig point.

Bronze: kræver 105 point - grøn streg
Sølv: 115 point - blå streg
Guld: mindst 130 point - rød streg

Nuværende verdensrekord fra -82 er på 246,9 point fra Widtsköfle Gods i Skåne. Den vejer 961 gram, og middelstanglængde er 26,5 cm.

Opsatsen fra den hidtil største fritstående buk, skudt i Danmark, er på 163,62 point. Bukken blev 16. maj 1999 skudt i Gundsømagle i Værebro Ådal.

Tommelfingerregel for 100 point- bukken:
- skal som udgangspunkt have en stanglængde på 23,8 cm, veje 318 gram, have en volumen på 128 kubikcentimeter og være tildelt 18 skønhedspoint.

Opmåling af point – se afsnittet "Opmåling af opsatse", side 56.

1- årige:	oftest	47 - 73 p	– gennemsnit	60 p	– største udsving	35 p til	86 p.
2- årige:	oftest	83 - 90 p	– gennemsnit	87 p	– største udsving	72 p til	103 p.
3- årige:	oftest	94 - 97 p	– gennemsnit	95 p	– største udsving	82 p til	108 p.
4- årige:	oftest	98 - 100 p	– gennemsnit	99 p	– største udsving	87 p til	111 p.
5- årige:	oftest	97 - 101 p	– gennemsnit	99 p	– største udsving	85 p til	113 p.
6- årige:	oftest	97 - 102 p	– gennemsnit	99 p	– største udsving	86 p til	113 p.
>6- årige:	oftest	92 - 99 p	– gennemsnit	96 p	– største udsving	83 p til	98 p.

Det aflæses bl.a., at:

- I bukkens 6. år har dens opsats flest point, idet der hér er højst minimumspoint - med gennemsnit
  på 99 point, hvorefter den går retur.
- 1- årige bukke har det største (et enormt) spænd mellem deres opsatsers antal point.
- Generelt forøges den årlige tilvækst af opsatsers pointantal mest fra bukkens 1. år til 2. år.
- I bukkens 4., 5. og 6. år er opsatsers pointantal i gennemsnit ret ens.
- Bukke på 1, 2, 3, 5, 6 og over 6 år, kan principielt have et pointantal mellem 87 og 103 point.

Opsatse - opmåling: Eksempler på opsatse:

Til sammenligning var buk nr. 1, på Jægers Top- 10 liste fra 2002, på 155,37 point.

Eksempler på opsatse: Efterfølgende ses nogle eksempler på opsatse, små som store, smukke og ikke så kønne, spinkle som kraftige:

Sølvmedaljebuk: 118,25 point – vægt 420 gram - 25,70 cm i middelstanglængde - volumen 163 cm^3.

Guldmedaljebuk, 147,1 point.

Gaffelbuk skudt kl. 21.16 den 03.06.06, 18 m ude i sideskud fra h. let skråt mod skytte. Styrt på stedet med halshvirvel knækket i overgang til rygsøjle. 19,2 kg. brk. Opsats: vægt 278 gr., volumen 100 cm^3, middelstanglængde 20,4 cm., udlæg 7,6 cm. Rosenstokke 17,6 mm, tandhøjde 6 mm givende alder 2-3 år. Point 81, incl. 11 skønhedspoint.

Seksender skudt kl. 5.12 den 26.05.06, 50 m ude i næsten rent spidsskud. Styrt på stedet med brud i halshvirvel og med gennemskud under rygsøjle helt til hofteben. 18,5 kg. brk. Opsats: vægt 262 gr., volumen 100 cm^3, middelstanglængde 19,1 cm., udlæg 14 cm. Rosenstokke 19,1 mm, tandhøjde 5,2 mm givende alder 3-4 år. Point 79,8, incl. 10 skønhedspoint.

Opsatse - opmåling: Eksempler på opsatse – fortsat:

Gaffelbuk skudt kl. 21.12 den 21.05.06, 12 m ude i temmelig skråt bagskud fra h. væk fra skytte. Styrt på stedet. 15,5 kg. brk. Opsats: vægt 232 gr., volumen 100 cm^3, middelstanglængde 16,7 cm., udlæg 8,2 cm. Rosenstokke 16,3 mm og tandhøjde 6,7 mm givende alder 2 år. Point 77,5, incl. 12 skønhedspoint.

Gaffelbuk skudt kl. 6.15 den 15.07.05, 26 m ude i sideskud fra v. let skråt mod skytte. Styrt på stedet med halshvirvel knækket i overgang til rygsøjle. 16,5 kg. brk. Opsats: vægt 194 gr., volumen 90 cm^3, middelstanglængde 13,2 cm., udlæg 11,1 cm. Rosenstokke 15,9 mm og tandhøjde 6,7 mm givende alder 2 år. Point 57,5, incl. 6 skønhedspoint.

Gaffelbuk skudt kl. 4.45 den 18.06.05, 20 m ude i sideskud fra h. let skråt mod skytte. Løb 80 m for central lungekugle. 16,5 kg. brk. Opsats: vægt 120 gr., volumen 40 cm3, middelstanglængde 12,7 cm, udlæg 10,8 cm. Rosenstokke 14,7 mm og tandhøjde 7,5 mm givende alder 1 år. Point ikke udregnet, takket være den gode gravhund Liva.

Ulige gaffelbuk skudt kl. 4.45 den 25.06.05, 23 m ude i sideskud fra v. let skråt væk fra skytte. Styrt på stedet med halshvirvel knækket i overgang til rygsøjle. 17,5 kg. brk. Opsats: vægt 192 gr., volumen 60 cm^3, middelstanglængde 15,0 cm, udlæg 8,0 cm. Rosenstokke 17,0 mm og tandhøjde 5. tand i underkæbe 5,3 mm givende alder 2-3 år. Point 48,7, incl. 4 skønhedspoint.

Gaffelbuk skudt kl. 5.05 den 12.06.04, 22 m ude i temmelig skråt bagskud gennem hjerte fra v., sprang 3 m od styrtede. 15 kg. brk. Opsats: vægt 142 gr., volumen 50 cm^3, middelstanglængde 12,9 cm, udlæg 7,6 cm. Rosenstokke 15,5 mm og tandhøjde 5. tand i underkæbe ? mm givende alder ? år. Point 41,7, incl. 6 skønhedspoint.

Gaffelbuk skudt kl. 4.50 den 11.06.89, 50 m ude i rent sideskud. Sprang 40 m med lunge/mavekugle. 19,5 kg. brk. Opsats: vægt 158 gr., volumen 40 cm^3, middelstanglængde 13,3 cm, udlæg 5,0 cm. Rosenstokke 17,5 mm og tandhøjde 5. tand i underkæbe ? mm givende alder ? år. Point 38,5, incl. 4 skønhedspoint.

Opsatse - opmåling: Eksempler på opsatse – fortsat:

Ret kraftig og smuk opsats fra gaffelbuk (16,5 kg) (tendens til ulige seksender, stanglængde ca. 16,5 cm). Fin lys og nærmest rødlig farve, hvide hårde, veludviklede og polerede sprosse- og stangender. Kraftige stænger med meget smukke perler samt rosenkranse, der er sammenvoksede.

Gaffelbuk skudt kl. 21.12 den 21.05.06, 12 m ude i temmelig skråt bagskud fra h. væk fra skytte. Styrt på stedet. 15,5 kg. brk. Opsats: vægt 232 gr., volumen 100 cm^3, middelstanglængde 16,7 cm., udlæg 8,2 cm. Rosenstokke 16,3 mm og tandhøjde 6,7 mm givende alder formentlig 2 år. Point 77,5, incl. 12 skønhedspoint.

Denne buks beperling er yderst markant og bukkens potentiale er generelt stort - så hvad han kunne være blevet til om 2-4 år, får man af gode grunde ikke kendskab til.

Opsatse - opmåling: Eksempler på opsatse – fortsat:

Ret regelmæssig gaffelbuk (19,2 kg) i fin lys farve, hvide sprosser, ret kraftig og med nydelige perler og rosenkranse. Sprossernes ender hårde, spidse, veludviklede og polerede. Rosenkranse er sammen-voksede.

Gaffelbuk skudt kl. 21.16 den 03.06.06, 18 m ude i sideskud fra h. let skråt mod skytte. Styrt på stedet med halshvirvel knækket i overgang til rygsøjle. 19,2 kg. brk. Opsats: vægt 278 gr., volumen 100 cm^3, middelstanglængde 20,4 cm., udlæg 7,6 cm. Rosenstokke 17,6 mm, tandhøjde 6 mm givende alder formentlig 2-3 år. Point 81, incl. 11 skønhedspoint.

Opsatse - opmåling: Eksempler på opsatse – fortsat:

Pæn og regelmæssig seksender (18,5 kg) med et fint udlæg (største indv. afstand mellem stængerne). Alle sprosseender hårde, spidse, veludviklede og polerede.

Seksender skudt kl. 5.12 den 26.05.06, 50 m ude i næsten rent spidsskud. Styrt på stedet med brud i halshvirvel og med gennemskud under rygsøjle helt til hofteben. 18,5 kg. brk. Opsats: vægt 262 gr., volumen 100 cm^3, middelstanglængde 19,1 cm., udlæg 14 cm. Rosenstokke 19,1 mm, tandhøjde 5,2 mm givende alder antageligt 3-4 år. Point 79,8, incl. 10 skønhedspoint.

De stærke bukke:

Gode gener hos bukke og råer for udvikling af stærke opsatser, kombineret med, at jorden indeholder de mineraler, der er vigtige for opsatsdannelsen, hvilket først og fremmest er kalcium – giver stærke opsatse.

Stærke bukkeopsatser kan forekomme overalt i landet, men det uomtvisteligt, at de i gennemsnit er stærkere i landets østlige del end i den vestlige. Variationen beror på forskellen i levestedernes relative frodighed, boniteten. Og benyttes bøgeboniteten, så er den netop højest på Øerne og lavest i Vest- og Nordjylland.

Opmåling af 1.828 bukkeopsatser i 1966-1967 viste overraskende, at hoved-prydelser fra Ringkøbing Amt toppede med 19 skønhedspoint. Middelværdien for opsatser fra de øvrige amter var 17 point. Opsatser fra Ribe Amt lå dog på 17,9 point, og taget i betragtning at Vestdanmark har de mindste råvildtbestande, så er det bemærkelsesværdigt, at netop vestjyske bukke producerer de smukkeste bukkeopsatser.

En bukkeopsats fra Fredenslund Gods i Østjylland var dansk rekord fra 1955, til den i 1994 blev overgået af en opsats fra en buk, skudt af Peter Zobel på Tåsinge. Den var på 158,9 point, hvor den forrige danmarksrekord scorede 158,5 point. Den aktuelle danmarksrekord, der også er skudt på Tåsinge af Zobel, er på 172,2 point, og opsatsen vejer 623 gram.

Verdensrekorden på 246,9 point har været aktuel siden august 1982, hvor bukken der bar den imponerende opsats, blev skudt på Widtsköfle Gods i Skåne af gods-ejer Carl Georg Stjernswärd. Den vejer 961 gram, og middelstanglængde er 26,5 cm. Bukken er på tandsliddet bedømt til syv-otte år. Inden den svenske bukke-opsats tog teten, havde en ungarsk bukkeopsats på 228,68 point været verdens-rekord.

Der er blevet gættet på, at enten drivhuseffekt eller landbrugets sprøjtemidler er forklaringen på, at der i England af og til forekommer unormalt store bukke-opsatser. De første "monsteropsatser" dukkede op i 1974, og vejede henholdsvis 1.140 og 1.120 gram. I 1980'erne dukkede to engelske monstre op, henholdsvis fra Hampshire og Dorset. Begge opsatser vejede over ét kg, og slog med henhold-svis 252,7 og 258,93 point verdensrekorden på 246,9 point, men de anerkendes ikke, fordi de betragtes som abnorme.

Opsatsen fra den hidtil største fritstående buk, skudt i Danmark, er på 163,62 point. Bukken blev 16. maj 1999 skudt i Gundsømagle i Værebro Ådal af Anders Christoffersen. Opsatsen fra den største danske buk er dog den på 172,2 point, som Peter Zobel i 1996 nedlagde i Nørreskoven under Valdemars Slot på Tåsinge. Skoven var hegnet på den tid, og det har derfor vakt undren, at opsatsen har

kunnet opmåles efter samme kriterier som opsatser fra fritstående bukke, og er aktuel Danmarksrekord.

Stanglængde og alder:
Vedr. stanglængder refereres til afsnittet ovenfor: ”1217 CIC opmålte opsatser”, side 45.

Der er mange måder at anslå et rådyrs alder på. Når det handler om bukke, er den letteste måde at måle stanglængden. Er den under 20 centimeter, er der med overvejende sandsynlighed tale om et dyr på blot et år. Det viser en ganske omfattende undersøgelse fra Kalø, hvor mere end 1200 bukketrofæer er blevet målt og undersøgt. I tørre tal - som gennemsnit betragtet er bukkeopsatserne størst, når bukken når en alder på mellem fire og seks år. Før denne alder er opsatserne normalt ikke fuldt udviklede. Oftest først efter bukkens sjette år begynder returstadiet og opsatserne bliver atter mindre.

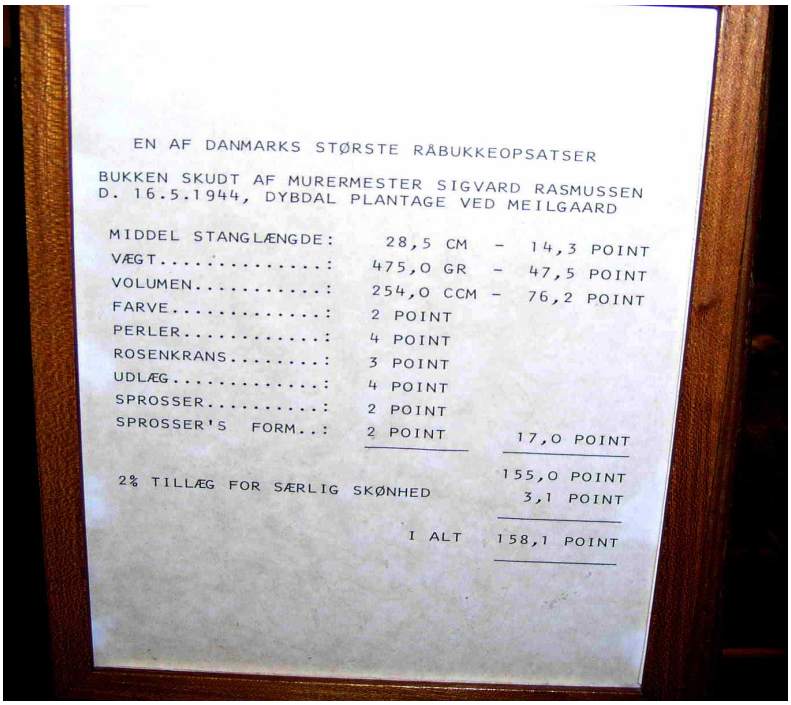

Guldmedaljebuk, 161,2 point. Fra det berømte Værebro Ådal.
Bukken blev dog kørt ned.

Tommelfingerregel for 100 point- bukken:
Den ”gode” bukkeopsats, der opmåles til de magiske 100 point, skal som udgangspunkt have en stanglængde på 23,8 cm, veje 318 gram, have en volumen på 128 kubikcentimeter og være tildelt 18 skønhedspoint.

Opsatse - opmåling: De stærke bukke – fortsat:

EN AF DANMARKS STØRSTE RÅBUKKEOPSATSER

BUKKEN SKUDT AF MURERMESTER SIGVARD RASMUSSEN
D. 16.5.1944, DYBDAL PLANTAGE VED MEILGAARD

MIDDEL STANGLÆNGDE:	28,5 CM	-	14,3 POINT
VÆGT.....:	475,0 GR	-	47,5 POINT
VOLUMEN.....:	254,0 CCM	-	76,2 POINT
FARVE.....:	2 POINT		
PERLER.....:	4 POINT		
ROSENKRANS.....:	3 POINT		
UDLÆG.....:	4 POINT		
SPROSSER.....:	2 POINT		
SPROSSER'S FORM..:	2 POINT		17,0 POINT
			155,0 POINT
2% TILLÆG FOR SÆRLIG SKØNHED			3,1 POINT
I ALT			158,1 POINT

Opmåling af opsatse:

Rutinerede opmålere:
Det kræver en rutineret og erfaren opmåler at få en nøjagtig opmåling.

I modsætning til f.eks. de afrikanske vildtarter, så indgår der i alle hjortetrofæerne en vurdering af blandt andet trofæets skønhed, symmetri, farve og udlæg.

Kun erfarne opmålere kan anlægge de rigtige skøn på disse afgørende punkter.

Sådanne skøn åbner naturligvis mulighed for en vis variation fra den ene opmåler til den anden. Men en dansk undersøgelse fra midten af 60erne påviste, at denne teoretiske variation i praksis er meget lille.

De opmålere, der dengang indgik i undersøgelsen, vurderede bukketrofæerne stort set ens.

Vægten:
Trofæets vægt indgår som en del af den samlede pointtildeling.
Derfor er det nærliggende at sammenligne sit trofæ med de opmålte trofæer, man kender pointsummen på. Gør man det, så viser det sig, at de fleste bukke, der når op i medaljeklassen, vejer over 350 gram.
Størstedelen af de bukke, der opnår sølvmedalje, vejer 400 gram eller mere, mens guldbukkene som regel vejer over 460 gram.
Trofæet skal være korrekt afsavet. Hvis øjenbuerne ikke er brudt, skal der fradrages i vægten.
Denne metode rummer mange usikkerheder og kan kun anvendes til at give en antydning af, hvad en rigtig opmåling vil nå frem til.

Et andet estimat:
En anden metode til at skaffe sig overblik over, om det er et medaljetrofæ man har med at gøre, er blandt andet beskrevet af Danmarks Jægerforbund.
Metoden går ud på at veje det korrekt afskårne bukketrofæ.
Vægten ganges med 0,25.
Dertil lægges op til 12 skønhedspoints – som jo er rene skøn.
Disse maksimalt 12 point plus en fjerdedel af vægten giver erfaringsmæssigt et godt bud på, hvor mange points trofæet vil opnå ved en rigtig opmåling.

CIC-metoden:
Den helt rigtige målemetode rummer fire elementer, som beror på egentlige opmålinger, nemlig vægt, gennemsnitslængde på stængerne, udlæg og opsatsens volumen.

Desuden indgår seks kategorier, som udelukkende er skøn:
Farve, perler, rosenkranse, sprossernes ender, tillæg for regelmæssighed og skønhed samt eventuelt fradrag for uregelmæssigheder.
Disse skøn kan være udslagsgivende for tildelingen af op til 23 points.

Sådan fremkommer pointsummen.
Middelstanglængde cm x 0,5 = points
Vægt g x 0,1 = points

Volumen cm3 x 0,3 = points

Skønhed.
Farve 0 – 4 points
Perler 0 – 4 points
Rosenkranse 0 – 4 points
Udlæg 0 – 4 points
Sprossernes ender 0 – 2 points
Tillæg for regelmæssighed og skønhed 0 – 5 points
Fradrag for uregelmæssigheder 0 – 5 points

Opsatse - opmåling: Opmåling af opsatse – fortsat:

Når alle disse værdier lægges sammen og fratrækkes eventuelle fradrag for uregelmæssigheder, så har man den endelige pointsum.

Korrekt afsavning:

NB:
Afskæringen t.v. vil imidlertid svække kranium, hvorimod kranium bliver mere stabilt og robust, dersom man lader den nederste øjenkant intakt – hvilket mange vælger.

Snittet.
Trofævægten indgår i pointssummen med en tiendedel af vægten i gram. Derfor er der helt nøjagtige krav til hvordan bukketrofæet, skal være savet af. Det nederste af øjenbuerne skal lige nøjagtig være brudt. Er de ikke dét foretages der et fradrag i vægten efter skøn.

Hvis kraniet slet ikke er afsavet og hele overkæben med det øverste sæt tænder er intakt, fradrages der mellem 65 og 90 gram – hvilket svarer til mellem 6,5 og 9 point. I f.eks. Polen vejes bukketrofæerne altid med overkæben intakt.

Tørring.
Opsatserne skal være tørre, før de kan opmåles korrekt. Det betyder i praksis, at den endelige opmåling først kan finde sted mindst 3 måneder efter, at dyret er nedlagt. En nyskudt buk vil svinde i vægt med op til 5%. Samtidig vil noget af farven forsvinde i løbet af de tre måneder.

Middelstanglængde:

Den røde streg viser hvor stanglængden skal måles.

Opsatse - opmåling: Opmåling af opsatse – fortsat:

Stanglængden på begge stænger måles med et tyndt stålmålebånd.
Længden måles fra rosenkransens underside til spidset af stangen langs stangens yderside.
Målebåndet må ikke trykkes ind i vinklen mellem rosenkransen og stangen.
Måles med en nøjagtighed på 1 mm.
Middelstanglængden findes ved at lægge de to værdier sammen og dividere med 2.

Vægt:
Kraniet skal være tørret i mindst tre måneder og afsavet korrekt. Vejes med en nøjagtighed på 1 gram.

Volumen:
Opsatsen sænkes ned i et kar med vand så stængerne og rosenkransene lige nøjagtigt er dækket af vand.
Trofæet vejes i denne nedsænkede tilstand. Ved at trække vægten af kraniet nedsænket i vand fra vægten af det tørre kranie, får man trofæets volumen. Denne måling foretages med en nøjagtighed på 1 cm^3.

Skønhed:

Farven:
Farven vurderes fra 0 – 4 points.
Ingen farve giver ingen points, mens den mørkeste nuance giver 4 points.
Kunstig farvning giver 0 points.

Perler:
Fra 0 – 4 points.
Glat giver ingen points, gode perler på alle stangdele giver 4 points.

Rosenkranse:
Lave og tynde giver 0 points.
Alt efter styrke og form til dels op til 4 points.

Sprossernes ender:
Her tildeles efter skøn 0 – 2 points.
Hårde, spidse, veludviklede og polerede ender tildeles altid 2 points.

Udlæg:

Den røde streg viser hvor udlægget skal måles.

Dersom en opsats ikke har det ønskværdige udlæg, kaldes opsatsen ”indknebet”.

Opsatse - opmåling: Opmåling af opsatse – fortsat:

Udlæg.
Denne værdi er også en opmåling og fremkommer ved at måle den største indvendige afstand mellem stængerne, og beregne denne afstand som procent af middelstanglængden.
Denne formel ser således ud:

Udlæg x 100 divideret med middelstanglængden.
Begge måleværdier er i cm.

Under 30% giver 0 points.
30% - 34,9% giver 1 point.
35% - 39,9% giver 2 points.
40% - 44,9% giver 3 points.
45% - 75% giver 4 points.
Over 75% giver 0 points.

Tillæg og fradrag.
Hvis opsatsen er særlig smuk og regelmæssig kan der tildeles et tillæg på op til 5 points.
Hvis opsatsen derimod er uregelmæssig, mangler sprosser eller hvis sprosserne er korte kan der fradrages op til 5 points.
Abnorme opsatser kan ikke bedømmes.

Medaljer:

CIC.
Opmålingerne foregår med andre ord efter et meget velbeskrevet princip, som sidst er blevet revideret i 1981.
Det er Det Internationale Jagtråd (CIC) der har udarbejdet disse retningslinier, som gælder for opmåling af bukketrofæer fra hele verden.
I Danmark kan man få sit bukketrofæ opmålt hos Danmarks Jægerforbund og Nordisk Safariklub mod betaling af et mindre administrationsgebyr.
Hos Diana Jagtkonservering i Ans er opmålingen uden beregning.

Medaljekrav:
Den danske råbuk tilhører samme art (Capreulus capreulus) som findes i resten af Europa, og tildeles medaljer efter de sammen kriterier.

Bronze: kræver 105 point,
Sølv: 115 point
Guld: mindst 130 point.

Opsatse - opmåling: Bukke Top 100, 2005:

Bukke top 100 (udsnit) Bukke opmålt til og med 2005:

NR.	SKYTTE	REVIR	LAND	ÅR	MIDDEL	VÆGT	VOLUMEN	IALTSKØN	IALT
1	Svend Åge Hundstrup	Hampshire	England	1992	24,80	1003	404	12,00	245,90
2	Erik Pedersen		Ungarn	2005	29,80	726	387	14,00	217,60
3	Ove Wolff Madsen	Auchineden	Skotland	2004	26,60	705	356	12,50	200,60
4	Brian Nielsen	Ringsjö Hör	Sverige	1996	27,65	737	340	10,50	196,02
5	Lars Olsson	Marielunds Gård	Sverige	1997	30,20	687	332	14,50	194,90
6	T. Wilsson	Höörød	Sverige	1999	27,25	664	328	16,00	194,42
7	Leo Leiers	Löve Süd	Bulgarien	1993	27,80	714	313	15,00	191,20
8	Björn Östberg	Lyding Gård	Sverige	1993	30,65	696	323	9,50	190,32
9	Jozef Schryvers	De Lusthoven 51	Belgien	1985	26,85	669	316	11,50	186,63
10	Siegfried Breunnig	Gold Bistvica	Rumänien	1992	22,30	665	312	15,00	186,25
11	John Jacobsen	Kozalin	Polen	1993	26,25	695	323	10,50	185,03
12	Erik Pedersen	Skåne	Sverige	2001	28,85	619	302	15,50	182,43
13	Jan Buch Jacobsen	Halland	Sverige	1990	25,90	668	319	11,50	181,95
14	Jan Christensen	Reading	England	2001	29,70	637	287	17,00	181,65
15	Birger Olsen	Kristineham	Sverige	2005	30,50	608	310	13,50	181,55
16	Lars Hansen	Beechwood Estate	England	1996	27,20	623	301	15,50	180,70
17	Stephan Ström	Hjälmarsnäs	Sverige	1990	27,05	632	308	13,50	180,62
18	R. Alwén	T-Sjö	Sverige	1997	26,00	585	297	19,50	180,10
19	Erik Hahn Pedersen	Sydskåne	Sverige	2003	29,60	620	298	13,50	179,70
20	Hans Henrik Nissen	Farnell Castle	Skotland	2004	27,15	622	299	13,00	178,48
21	Bengt Lidzen		Polen	1981	0,00	0	0	17,00	176,50
22	Flemming Pedersen	Lille Hedegård	Danmark	2000	26,35	551	320	11,50	175,78
23	Peter Andersson	Söderåsen	Sverige	1994	28,25	580	280	16,50	172,63
24	Lars Olsson	Marielunds Gård	Sverige	1997	30,45	641	277	10,00	172,43
25	Richard Nyborg	Warnås Gods	Sverige	1989	26,16	601	290	12,00	172,18
26	Erik Pedersen		Ungarn	2005	25,75	519	311	13,00	171,08
27	Olle Öberg	Södermanlands Län	Sverige	1991	25,15	607	285	11,50	170,27
28	Bengt Persson	Everödsgård	Sverige	1987	30,05	601	262	16,50	170,22
29	Rolf Ulafsson	Smygehamn	Sverige	1995	30,55	621	265	13,00	169,88
30	Kaare Munch	Siedlisco	Polen	2003	28,75	602	261	16,00	168,88
31	Kenneth Isaksson	Hanaskog	Sverige	1987	28,85	614	261	14,00	168,13
32	Niels Bruun De Neergaard	Stjerneholm	Sverige	1989	25,66	610	267	14,00	167,93
33	Dan Persson	Rosendal	Sverige	2001	26,00	580	280	13,50	167,00
34	R. Alwén	T-Sjö	Sverige	2000	25,10	584	272	16,50	166,55
35	R. Alwén	T-Sjö	Sverige	1999	23,55	559	263	19,50	166,07
36	Hans Henrik Nissen	Farnell Castle	Skotland	2002	22,45	584	265	16,50	165,63
37	Frede Pedersen	Pleven	Bulgarien	1997	26,50	577	259	16,50	165,15
38	Finn Johansen		Polen	1983	0,00	0	0	21,00	163,90
39	Gunnar Andersen	Wotlacvek	Polen	1996	26,55	572	262	14,50	163,57
40	Siegfried Breunnig	Birca	Polen	1985	25,10	549	267	16,00	163,55
41	Christer Christensson	Skåne	Sverige	1991	27,15	599	268	12,50	163,38
42	Erik H. Pedersen	Syd-Skåne	Sverige	1999	30,20	561	251	16,50	163,00
43	Siegfried Breunig	Pietrokov Tribinalsk	Polen	1994	27,40	544	253	18,50	162,50
44	Erwin Syska	Wloclawek	Polen	1994	25,50	651	227	16,00	161,95
45	Jan Häkansson	Rydsgård	Sverige	1990	29,60	531	260	15,50	161,40
46	Gert Høj Hansen	Kisa	Sverige	2001	27,75	547	271	11,50	161,38
47	Nils-Hugo Nilsson	Esperöd	Sverige	1992	24,95	585	253	14,50	161,38
48	Carsten Haagensen	Pugerup Gods	Sverige	1999	29,00	534	268	13,00	161,30
49	Dann K. Olsen	Ådalen, Værebro	Danmark	2005	26,80	581	254	13,50	161,20
50	Hans Nielsen	Trolle-Ljungby	Sverige	1997	28,30	570	247	15,50	160,75
51	Siegfried Breunig	Pietrokov Tribinalsk	Polen	1994	25,50	602	257	10,50	160,55
52	Erik H. Pedersen	Syd-Skåne	Sverige	2002	29,10	584	252	12,00	160,55
53	Brian From	Inverness	Skotland	2002	28,05	570	255	13,00	160,53
54	Wouters Louis	Mol-Rauw	Belgien	1991	28,05	567	256	13,00	160,53
55	Hans Persson	Rosendal, Skåne	Sverige	1995	28,20	589	255	11,00	160,50
56	Syska Erwin	Wloclawek	Polen	1992	25,15	671	222	14,00	160,27
57	Jonas Bengtsson	Södra Suntby	Sverige	2001	28,10	589	251	13,00	160,25
58	Thomas Johansson	Kulla Gunnarstorp	Sverige	1993	26,25	610	262	8,50	160,23
59	Harry Juul	Boserup Gods	Sverige	1985	23,90	570	275	11,50	159,95
60	Henning Bering		Sverige	2003	28,85	618	249	9,50	159,93
61	Martin Engelbrekt	Jonstorp	Sverige	1995	27,95	593	255	10,00	159,78
62	Mikael Wendt	Gustafsborg Säteri	Sverige	2003	30,10	490	262	17,00	159,65
63	Fredrik Piper	Ängsø Västmanland	Sverige	1993	27,45	514	270	13,50	159,63
64	Conny Nord	Longeberga	Sverige	1991	27,90	617	238	12,50	159,55
65	Mats Lundkvist	Härnestad	Sverige	1996	23,40	537	263	16,00	159,30
66	Benny Ringsberg	Bjørnstorp	Sverige	1990	25,05	567	267	12,00	158,82
67	Christian Nissen	Craigo Estate	Skotland	1996	29,30	584	249	11,00	158,75
68	Paul Antonsson	Båstads Kommun	Sverige	1999	24,75	547	257	14,50	158,67
69	Jens Sinding		Sverige	1996	28,05	529	249	17,00	158,63
70	Hans Henrik Nissen	Farnell Castle	Skotland	2001	29,10	527	251	16,00	158,55
71	Jens Chr. Sinding		Sverige	1997	26,75	547	258	14,50	158,47
72	Peter Basland	Aberdeenshire	Skotland	1998	29,45	562	235	17,00	158,42
73	Gerd Friedrich	Wilshire	England	1986	27,00	601	254	10,00	158,30
74	Markus Ragnarsson	Rosenlund	Sverige	2005	29,05	539	251	14,50	158,22
75	HG Trolle Wactmester	Trolle-Ljungby	Sverige	2003	23,70	587	285	6,00	158,05
76	Ove Andersen	St. Höborg	Sverige	2001	26,30	550	253	14,50	158,05
77	Per Juhlin	Vellinge	Sverige	1992	27,10	593	227	17,00	157,95
78	Christian Bærentsen	Mariestad	Sverige	2005	26,75	570	253	12,00	157,77
79	R. Alwén	T-Sjö	Sverige	2000	25,30	542	246	17,00	157,65
80	Tage Jensen	Viborg	Danmark	1972	0,00	0	0	20,50	157,50
81	Svend Eric Nilsson	Skåne	Sverige	1991	27,40	559	251	12,50	157,40
82	Mogens Strate	Väpnø	Sverige	1994	26,50	558	240	16,00	157,05
83	Arne Hall	Svedala	Sverige	1991	24,65	548	268	11,00	156,53
84	Gunnar Jönsson		Sverige	1993	30,45	524	239	17,00	156,33
85	Erik Pedersen	Skåne	Sverige	2004	28,20	553	233	17,00	156,30
86	Jørgen B. Olsen	Roskilde	Danmark	1983	0,00	0	0	19,00	156,20
87	Per Jørgensen	Küngelv	Sverige	2003	31,60	584	238	10,50	156,10
88	Hans Henrik Nissen	Farnell Castle	Skotland	2002	27,10	503	268	11,50	155,75
89	L. Gravholt		Polen	1984	0,00	0	0	15,50	155,62
90	Nils Gösta Olsson	Anglemåla-Ronneby	Sverige	1993	30,35	550	231	16,00	155,47
91	Søren Sodemann	Oxfordshire	England	2004	23,85	598	230	14,50	155,23
92	Morten Sørensen	Hejdeholm	Sverige	2000	27,45	552	251	11,00	155,23
93	Åke Fäldt	Yngsjö	Sverige	1985	24,30	561	228	18,50	155,15
94	HGTW Trolle Wachtmeister	Trolle Ljungby Gods	Sverige	2004	28,60	570	236	13,00	155,10
95	Torben Svendsen	Radom	Polen	2001	28,65	528	238	16,50	155,02
96	Ingmar Bengtsson	Hallandsåsen	Sverige	1991	27,70	530	252	12,50	154,95
97	Thom Nielsen	Gröttebo	Sverige	1991	30,25	534	228	18,00	154,93
98	Lars Schepler	Hampshire	England	1991	26,15	576	249	9,50	154,87
99	Frenne Lindell	Hanaskogs	Sverige	1990	19,60	495	290	8,50	154,80
100	Michael Schioldann		England	2002	23,35	506	275	13,00	154,77

Medalje Krav for NSK Medaljer

Art	Guld	Sølv	Bronce
Råbuk	130 +	129,9 -115,0	114,9 – 105
Sibirisk Råbuk	235 +	234,9 – 202,5	202,49 – 170,0
Kronhjort Østlig	210 +	209,9 -190,0	189,9 – 170,0
Kronhjort Vestlig	195 +	194,9 – 180,0	179,9 – 165,0
Kronhjort Skotland/Norge	170 +	169,9 – 150,0	149,9 – 140,0
Dåhjort	180 +	179,9 – 170,0	169,9 – 160,0
Sika Hjort	255 +	254,9 – 240,0	239,9 – 220,0
Sika Hjort Dybowski m. fl.	400 +	399,9 – 350,0	349,9 – 300,0
Elg	300 +	299,9 – 275,0	274,9 – 250,0
Elg Sibirisk	420 +	419,9 – 385,0	384,9 – 350,0
Vildren	800 +	799,9 – 750,0	749,9 – 700,0
Vildsvin	120 +	119,9 – 115,0	114,9 – 110,0
Muntjak	56 +	55,9 – 55,0	54,9 – 54,0
Mufflon	205 +	204,9 – 195,0	194,9 – 185,0
Gemse Alperne	110 +	109,9 – 105,0	104,9 – 100,0
Gemse Pyrenærene	97 +	96,9 – 92,0	91,9 – 87,0
Gemse Karpaterne	85 +	84,9 – 81,5	81,49 – 78,0
Alpestenbuk	165 +	164,9 – 157,0	156,9 – 150,0
Spansk Stenbuk	225 +	224,9 – 215,0	214,9 – 205,0
Skotsk Vildged	150 +	149,9 – 140,0	139,9 – 130,0
Ulv europæisk	41 +	40,9 – 39,0	38,9 – 37,0
Los europæisk	26 +	25,9 – 24,5	24,49 – 23,0
Bjørn europæisk	55 +	54,9 – 53,0	52,9 – 51,0
Kat europæisk	17 +	16,9 – 16,0	15,9 – 15,0
Ræv europæisk	26 +	25,9 – 25,0	24,9 – 24,0
Moskusokse	270 +	269,9 – 255,0	254,9 – 240,0
Wisent	170 +	169,9 – 150,0	149,9 – 130,0
Trofæer opmålt efter Rowland Wards regler	Min. + 10 %	Min. + 5 %	Min.
Trofæer opmålt efter S C I 's Regler	Min. +10 %	Min. + 5 %	Min.